
PETJADES DE JOAN FUSTER

Una indagació a l'actualitat del seu pensament

Nom: Paqui Morales Fernández

Consultora TFC: Meritxell Martí Orriols

Branca del TFC: Art i literatura en el seu context social i cultural.

Estudis: 2ª cicle Humanitats.

A) INTRODUCCIÓ

0- Agraïments(pàg.5)

1- Joan Fuster: una porta oberta a la reflexió(pàg.6)

- a) Hipòtesi d'eixida
- b) Amb què ens trobarem?
- c) Per què?
- d) Destinataris potencials

B) COS DEL TREBALL

1-Estat de la qüestió (marc teòric) (pàg. 9)

- a) Joan Fuster: pinzellades del seu perfil
- b) Principals autors que han tractat el tema

2- Punt de partida: DISCORDANCES (pàg. 15)

- a) Què és i com està estructurat
 - Diversitat de temes
- b) Per què aquest llibre

3- Rellevància del seu pensament en l'actualitat.....(pàg.17)

- a) Influència del pensament de Fuster
- b) Discordances. Exemples directes

4- **La força del pensament fusterià** (el pensament fusterià fa pensar, per què?)(pàg 25)

5- **Ingredients de la seua escriptura** (ironia, humor, crítica ferma...).....(pàg.30)

6- **Sageta de reflexió** (l'article d'opinió com a trampolí de reflexió)..... (pàg.34)

7- **Fuster en l'actualitat**(pàg.36)

Punt de vista d'alguns autors

- a) Josep Franco
- b) Manuel Baixauli
- c) Xavier Serra

Proves d'actualitat

- Blog
- Trobades
- Article d'opinió

C- **CONCLUSIONS**.....(pàg.50)

- 1) Importància de l'aportació d'aquest escriptor
- 2) Valoració personal

D- **ANNEX**

E- **BIBLIOGRAFIA**

- 1)Articles

2) Llibres

“La gallina de dalt, caga la de baix” (Joan Fuster)

“Tot està dit, però com que ningú no escolta, cal repetir-ho” (Josep Iborra)

A) INTRODUCCIÓ

0- Agraïments

Aquest treball està dedicat principalment, a la meua filla Núria que m'ha deixat, entre biberó i biberó, llegir la bibliografia necessària per tal de dur endavant aquest projecte.

Sense la inestimable ajuda de professionals de l'alçada de Toni Carrasquer i els seus companys de la Biblioteca Municipal de Sueca, aquesta investigació no s'hagués pogut dur endavant així que són ells, en certa mesura els "culpables" juntament a la meua professora de la recerca (Meritxell Martí Orriols) que aquestes línies tinguen raó de ser. Cal agrair de tot cor, també a tots els que m'han ajudat amb el seu recolzament per fer realitat aquest projecte (Abel Guarinos) així com fer palesa la inestimable ajuda i col·laboració d'escriptors de l'alçada de Josep Franco, Manuel Baixauli, i del també filòsof i escriptor Xavier Serra, així com també agrair la disponibilitat i gran amabilitat de Toni Domingo, gran admirador i amic personal de Joan Fuster, que em va obrir les portes de la seua experiència amb l'escriptor, des d'una vessant molt personal que dóna al treball un caire humà, crec que necessari, dintre de qualsevol recerca rigorosa sobre una personalitat de l'alçada de Fuster.

Agraesc també l'ajuda del meu home Juan, que gràcies a la seua crítica constant m'ha posat els peus sobre la terra per tal de poder tirar endavant les meues il·lusions, independentment dels entrebancs i la manca de temps que han anat sorgint.

1- Joan Fuster: una porta oberta a la reflexió

Parlar de Joan Fuster, és per a mi una gran satisfacció i alhora un repte impressionant donada la importància i el pes d'aquest escriptor al món de les Lletres Catalanes, a la historiografia, a la llengua, a la vessant sociològica de les seues reflexions, al punt de vista satíric i força crític de tot el que l'envolta..., en resum, mil i una cares d'aquest polièdric escriptor difícil d'abastar en la seua totalitat.

Així doncs, presente aquest treball sent conscient que representa una simple llesca o mossa de la ingent producció d'aquest autor i que concrete posant el punt de mira, com a exemple, en alguns dels seus articles d'opinió que va escriure a la *Revista de medicina i humanitats JANO*, entre **1977 i 1980**. Aquest és el punt de partida des d'on surt aquest vaixell de pensaments que suposa la recerca i el fonament del present treball final de carrera de la meua Llicenciatura d'Humanitats.

a) Hipòtesi d'eixida

L'objectiu principal d'aquest treball és descobrir la possible pervivència o actualitat del pensament de Joan Fuster mitjançant l'anàlisi d'alguns dels seus escrits. Una vegada s'ha fet una ullada imprescindible a la gran diversitat de registres, temàtiques, coneixements i visions que l'autor de la Ribera Baixa ha tractat mitjançant la consulta que he fet i que reflecteixo a la bibliografia, concrete aquesta recerca en la **possible actualitat** de molts dels seus articles d'opinió.

Com és possible que després de més de 30 anys, aquests articles podríem trobar-los perfectament publicats en qualsevol diari dels nostres dies? Açò mateix és el que anem a indagar en aquest estudi on la referència a la vigència del seu pensament faria possible que actualment poguerem trobar, sense cap anacronisme, les seues reflexions als papers

de qualsevol mitjà de comunicació. Què no faria Fuster amb les possibilitats de difusió que ens aporten les noves tecnologies actualment? Com veurem, aquesta vessant també és contemplada al pensament fusterià, qui aprofitaria de bon tros els avantatges que presenten les noves tecnologies per tal de facilitar la vida a les persones. Tindria un *blog* personal? No tinc cap dubte:

“Qui sabria renunciar a aquests avantatges? Més encara i a un altre nivell: qui renunciaria a l’ascensor, al metro, al cotxe, a la seua petita pantalla, al tocadiscos, al llibre, a la butaca suau, a la nevera familiar, a la roba de confecció, al prodigiós telèfon, a...?”(Joan Fuster. “Els radicalismes inútils”(1978), Dintre de *Discordances*).

b) Amb què ens trobarem?

Aquest treball, a part de remarcar la manera com l’autor expressa les seues inquietuds vers el que l’envolta (mitjançant la mostra dels articles que componen el recull del volum de *Discordances* editat per l’editorial Bromera), té com a objectiu principal apropar al màxim la **manera de pensar** de Fuster; com aquest autor **dominava el llenguatge** per tal d’aplicar en cada moment, el mot adient i precís segons el que volia expressar, dir o fer deduir.

c) Per què?

La motivació que em porta a dur endavant aquesta recerca és analitzar la importància del pensament de Joan Fuster com a persona rodona, completa i alhora contínuament oberta a nous canvis, a nous punts de vista que el facen repensar i

reflexionar sobre el que ja està dit. Açò és el que realment el fa un pensador complet: la invitació constant a la crítica, a la reflexió, al debat, a la *xarradeta* amb els amics i els seguidors de Fuster, a eixes hores entre cigarreta i cigarreta que en la seua solitud de la casa del Carrer Sant Josep de Sueca, va donar fruit a la ingent obra d'aquest escriptor riberenc. Així mateix, en aquest treball es convida els lectors a llegir Fuster i veure si les seues reflexions que posa sobre la taula tenen o no **caràcter d'actualitat**.

Se'l relaciona molt sovint amb la temàtica política per la seua vessant nacionalista però, no s'han de deixar de banda molts altres àmbits del pensament que també toca i que són d'una actualitat candent.

d) Destinatariis potencials

Els destinataris d'aquest treball els podem dividir en dos grups ben diferenciats:

- per una banda, òbviament, l'àmbit acadèmic (consultora, professors de la titulació, directores del treball final...)
- d'altra, uns lectors "de poble", com es definia el propi Fuster; és a dir, no pretenc fer una tesi enrevessada i força acadèmica que estiga més o menys estructurada però que es quede sols en això, en un treball més, sinó que m'interessa (i potser puga pecar de massa agosarada) difondre la **manera d'encarar la realitat** de Fuster.

La raó principal per la qual he estructurat l'índex d'aquest estudi de la forma que ho he fet, té la seua explicació en aquesta voluntat esmentada: arribar a quanta més gent, millor. El que m'apassiona i el que realment vull transmetre és la **senzillesa** com Fuster encarava el seu voltant i com "observava", mitjançant l'exercici de la

raó, els **coms**, els **perquè**s i els **perquè**s **no** de les coses i de tot allò que gira al voltant de l'ésser humà.

B) COS DEL TREBALL

1- Estat de la qüestió (marc teòric)

a) Joan Fuster : pinzellades del seu perfil

Pel que fa a la biografia d'aquest escriptor podem trobar continguts que se centren en la gran quantitat de l'obra generada per Fuster i d'altres, que daten de manera panoràmica, una mena de cronologia, de les seues fites més importants. Ací el que destaquem és una pinzellada del seu perfil que s'ha extret de la secció de manuscrits de la Biblioteca de Catalunya¹ i que es reproduïx a continuació:

“Joan Fuster i Ortells (Sueca, 1922-1992). Escriptor. Inicià l'activitat literària com a poeta, però ben aviat col·laborà a la premsa, activitat que compaginà amb una brillant carrera com a assagista i com a historiador i crític literari, en la qual destaquen particularment els seus estudis sobre literatura contemporània i sobre la història i cultura valencianes. La seva posició política, la força de les seves conviccions pel que fa a la unitat dels Països catalans, l'activisme incansable i una forta personalitat intel·lectual causaren tant d'impacte que fins i tot fou objecte de diversos atemptats. Promotor d'Acció Cultural del País valencià i membre de l'Institut d'estudis catalans. Fuster morí a Sueca el 1992”.

Totes les referències biogràfiques que he consultat les he trobades rigoroses però amb una mancança força interessant perquè el lector es pugui fer una idea també de Fuster no sols com a personatge sinó també com a persona. Per aquesta raó, he tingut la sort de poder entrevistar a **Toni Domingo**, un dels amics de Joan Fuster que va estar amb ells els últims 15 anys i que el va ajudar en moltes de les tasques que una persona de

¹ http://www.bnc.cat/fons/inventaris/smanuscrits/fuster_joan/jfspresentacio.pdf

l'alçada de Fuster necessitava. En algunes referències l'han definit com a "secretari" però en veu d'ell mateix, nega aquesta enganxina i reivindica que sols intentava ajudar a una persona que admirava i que representava **tot** per a ell.

"En el momento del fallecimiento, poco después del mediodía, estaban junto al lecho su médico, Jaime Lloret, Josep Palàcios y Toni Domingo, la persona que durante años ejerció como su **secretario personal** para contactar con quienes deseaban hablar con Fuster." (Periódico *El País*, València, 22/06/1922, escrit per Adolf Beltran).

Fuster, per a Toni Domingo, era, a part, d'un personatge molt interessant (intel·lectualment parlant), un amic, un referent, un mestre i fins i tot, un més de la seua família (de fet els fills de Domingo anomenaven a Fuster "tio" adjectiu que a Sueca s'utilitza sovint amb una connotació de caire força afectiva):

"Si lliges l'hemeroteca jo figure com a un càrrec de Secretari i d'això res de res de res, jo simplement sóc una persona que arribe a sa casa i arribe tard, després d'haver aprovat unes oposicions , després d'haver fet la "mili" mentre hi havia gent que coneixia a Fuster des de l'època d'estudiants i que anaven a conversar a les tertúlies que es feien a sa casa. Jo arribe allí cap a l'any 76 com a simple admirador d'ell. Fuster era un **seductor personal, passava d'uns temes a d'altres i els dominava amb un art...** tenia molta mà, molta "muleta" (per dir-ho així) davant una tertúlia immensa, heterogènia i molt dispersa."(Toni Domingo, entrevistat per a aquest treball el 07/11/2011).

Així doncs, de manera discreta, Toni Domingo, va estar durant els últims 15 anys al costat de Fuster mantenint una relació de gran confiança:

“Està clar que jo accedisc al Fuster persona a través del Fuster personatge i sobretot per la trajectòria personal i familiar meua. Jo vinc d’una casa on no entrava ni un llibre; fins i tot, quan jo portava a casa un llibre s’enfadaven els pares. No estaven disposats a donar-me estudis, ni podien donar-me’ls. Tot el que aconseguisc ho faig poc a poc, per beca, treballant tenint cura dels menuts de l’escola del Politècnic (fent com una mena de conserge) per tal de poder portar endavant la carrera. Per a mi, tot el món eixe de l’àmbit cultural que jo haguera volgut tenir, si hagués tingut la oportunitat, de cop i de repent me’l dóna Fuster”. (Íbidem)

Pel que fa a la personalitat de Fuster, Domingo el descriu com una persona “simpàtica amb els seus però un poc distant cap a la gent que no coneix; no era una persona antipàtica però tampoc s’obria fàcilment i els trets facials de la cara, els gestos... en això l’acompanyaven”. Fuster sabia amb qui parlar i amb qui confiar i en Domingo trobà un bon amic fidel.

Una vegada hem conegut d’altres aspectes diferents del que se’ns sol presentar sobre Fuster, és imprescindible fer un esment, panoràmic encara que siga, a la seua ingent producció, la qual ens ve molt ben resumida de la mà d’Isidre Crespo al seu llibre: *Raons i Paraules. Joan Fuster*² i que reproduïm a continuació:

“La producció fusteriana en prosa ha estat, no cal dir-ho, molt rica i ben variada: més de cinquanta títols, als quals cal afegir centenars d’articles, cent vint-i-tres pròlegs i presentacions (entre llibres, catàlegs i discs), col·laboracions en obres col·lectives (*Gran Enciclopèdia Catalana, Història del País Valencià...*), edició de textos i antologies, i una desena de traduccions. A més a més, a causa de la seua fecunda activitat civicocultural, va fer multitud de conferències, discursos i al·locucions... I, a les acaballes, les lliçons “magistrals” impartides en

² **Crespo, Isidro.**(1999) *Raons i Paraules. Joan Fuster* . Assaig Clàssics Catalans.

les classes que feia a la Universitat de València, de la qual va ser nomenat professor emèrit i, finalment, catedràtic de Literatura Catalana el 1986”

b) Principals autors que han tractat el tema

Aquest punt és força difícil d’acotar, tant per la gran quantitat de literatura escrita sobre Joan Fuster com pel que fa al criteri per tal de seleccionar una panoràmica fonamentada del pensament de l’escriptor suecà. Així i tot, qualsevol treball que vulga ser mínimament científic, ha de tractar aquest punt com a element clau a partir del qual es desenvolupa el posterior treball de recerca. L’exigència acadèmica, aleshores, pauta la necessitat d’establir uns paràmetres que funcionen com a **marc teòric** del nostre treball final de carrera.

Així doncs, el criteri dels autors seleccionats en aquest treball, que parlen amb i de Fuster tenen la seua raó de ser en l’objectiu de reflectir de manera àmplia la diversitat de temes que l’escriptor va tractar a la seua vida, així com també representen un punt interessant per a consultar a l’hora de voler saber què i com pensava Fuster.

Per aquesta raó, és força interessant l’aportació de **Josep Ballester**, amb la seua obra *L’agitació de l’escriptura*, on trobem una panoràmica dels escrits fusterians i on també podem endinsar-nos en moments importants de l’evolució del pensament de l’autor. Aquest llibre, m’ha permés contextualitzar la producció dels articles d’opinió que representen la base d’aquest treball (**Joan Fuster. Discordances**). D’aquesta manera, he pogut entendre’l millor dintre de la totalitat de la ingent producció fusteriana així com també, ubicar-me dintre d’un variat ús de gèneres que l’autor va tractar al llarg de la seua vida, encara que l’**assaig** representa un lloc molt especial.

Converses inacabades de **Toni Mollà**, representa el contacte directe amb la veu de Fuster mitjançant la transcripció de les diferents entrevistes que Mollà va fer a l'escriptor. Aquest treball ha aportat a la recerca aspectes força interessants per tal de conèixer, de primera mà, l'estil de Fuster i la manera d'analitzar la realitat i les qüestions plantejades des de la senzillesa d'un escriptor sense desigs de protagonisme.

L'aspecte de reflexió i de tarannà filosòfic, l'ha aportat la visió que **Júlia Blasco** mostra a *Joan Fuster: converses filosòfiques* on fa un repàs a la manera d'encarar la problemàtica del seu temps per part de Fuster i on podem trobar un rerafons filosòfic del pensament directe, irònic i certer d'un escriptor que té molt clar el que vol dir i com dir-ho. Aquest llibre el considere molt interessant perquè s'encabeix en uns anys (1979-1981) en els quals Fuster també escriu els articles que es troben recopilats al llibre que m'ha portat a escollir la temàtica fusteriana per al meu treball de fi de carrera: *Discordances* on trobem articles de l'autor escrits entre 1977 i 1980.

Aquests són els tres llibres que més destacaria juntament amb el recull de *Discordances* com a principals per les raons ja esmentades; òbviament, el treball de recerca m'ha portat a consultar i treballar altres obres força interessants que m'han servit per arrodonir la figura fusteriana; així podem trobar:

- *Ser Joan Fuster*, Joan Fuster.

Mostra de diversos escrits del propi autor, Fuster, que estan recollits en aquest llibre i que formen part d'altres llibres o col·laboracions de l'autor. Aporten a la meua recerca una visió general de la gran diversitat temàtica treballada per l'escriptor i alhora, es

tracta d'una selecció de temes que són **molt actuals** (aspecte que m'interessa moltíssim en el meu treball).

- BURGUERA, F.de P: "Fuster indefugible", *Fuster entre nosaltres*.

Article on es fa esment la curiositat necessària que és bàsica per tal d'assolir el coneixement.

Per al meu treball m'aporta pinzellades de les inquietuds fusterianes.

- HUGUET, J.: "La força de la paraula en Joan Fuster", *Fuster entre nosaltres*.

Article que se centra en la utilització, per part de Fuster, del concepte adient en el moment corresponent segons les seues intencions. Per a la meua recerca, m'aporta una altra visió de com s'analitzen els escrits de Fuster centrant el punt de mira en el **destinatari** dels escrits.

- IBORRA, J.: "Joan Fuster: política i pedagogia", *Fuster entre nosaltres*.

Article on es fa palesa la vessant política de Fuster i el seu caire mobilitzador. M'interessa de manera transversal per al meu TFC.

2- Punt de partida: DISCORDANCES

a) Què és i com està estructurat

Aquest llibre és un recull d'una sèrie d'articles d'opinió que Fuster va escriure a la *Revista de medicina i humanitats JANO* entre **1977** i **1980**. La selecció d'aquests

articles per part de l'editorial i el comentari que aporta Enric Sòria a la introducció, ens conviden a conèixer un Fuster crític, reflexiu i alhora tenaç. Ens mostra un bagatge cultural que surt pels porus de tot el que escriu on les referències a coneixements en tots els àmbits, són una constant que podem trobar en molts dels seus articles que formen aquesta recopilació.

L'estructura del llibre no respon a cap ordre temàtic, sinó que més bé el que pretén és mostrar la diversitat de temes que assoleix el pensament de Fuster i la manera com l'escriptor treia "punta" de qualsevol aspecte quotidià per a tractar, incidir i fer pensar respecte a infinitat de temes que no ens resulten llunyans i intrascendents sinó tot el contrari, que ens afecten i sobre els quals nosaltres tenim també el poder d'influir o fer-los canviar.

-- Diversitat de temes

Mitjançant la mostra que ens presenta *Discordances*, podem trobar una gran diversitat de temes que reproduïxen alhora la varietat de coses que cridaven l'atenció de Fuster a l'hora d'escriure; així podem trobar aspectes tan actuals com el consumisme, reflexions al voltant de la literatura i l'art, referències a l'oci, la manipulació del pensament i de les accions mitjançant la por, el futur... en resum, tot el que forma part de la nostra vida. Aquest fet, la quotidianitat del contingut dels seus escrits ve donada també per la característica pròpia del gènere que ell utilitza, l'article d'opinió, el qual convida a canviar continuament el contingut i poder parlar de qualsevol cosa. Joan Fuster va ser un mestre en aquest fet perquè, encara que el quefer periodístic li proporcionava una experiència evident en la manera d'escriure i de dirigir-se als seus lectors, la necessitat de tenir un bagatge ampli de coneixements al darrere, era imprescindible, i ell ho sabia.

Així doncs, la seua passió per escriure li aportava un plus interessant que va saber explotar àmpliament.

b) Per què aquest llibre

La raó per la qual aquest llibre representa el punt de partida d'aquest treball de recerca ha estat la curiositat pel pensament fusterià que hem va fer parar l'atenció vers aquest recull d'articles que vaig trobar a la Biblioteca Municipal de Sueca, un dia mentre fullejava possibles llibres per a llegir. No havia llegit massa sobre el fet que Fuster escrivira a una revista de medicina i se'm despertà la curiositat sobre què podria dir l'escriptor en una publicació d'aquestes característiques.

La sorpresa, fent una ullada a l'índex del recull, va ser gran perquè la varietat de temàtiques que es podien intuir amb el títol de cada article convidava a endinsar-se tranquil·lament entre les línies d'aquests escrits per tal d'empapar-me del pensament fusterià.

Com que l'objectiu de qualsevol treball de recerca és conèixer a fons de qui o sobre què estem parlant i sobretot, aportar una visió nova sobre el fet estudiat, em vaig animar a utilitzar aquest recull d'articles com a punt de partida de la meua recerca pel fet que es tracta d'un llibre que no ha estat massa citat actualment per la seua recent posada en circulació. Així doncs, la novetat del recull, juntament amb l'objectiu principal de la meua recerca (veure la possibilitat o no que el pensament de Fuster sigui actual) conformen l'embranchida d'aquest projecte que vol aportar una visió distinta als estudis que s'han fet sobre l'escriptor suecà i alhora, complementària a aquests.

3- Rellevància del seu pensament en l'actualitat

a) Influència del pensament de Fuster

Fuster ha estat una figura cabdal en les Lletres Catalanes i en el pensament en general degut a la ingent obra que va realitzar. L'autor riberenc va tractar una gran diversitat de gèneres com bé es pot consultar al llibre de Josep Ballester *L'agitació de l'escriptura*³. Aquest fet li van permetre tractar una multitud de temes i aspectes que fan que el seu pensament esdevinga ampli, dens i profund. Se sol dir que Fuster era complicat però aquest treball, el que vol remarcar principalment, és l'accessibilitat del seu pensament per a la gent "corrent". Així, al text de Josep Iborra⁴ podem trobar la següent referència a la claredat dels escrits fusterians mitjançant la cita que fa del propi Fuster i que Iborra considera com a premisa bàsica: "...la primera obligació de l'escriptor és de fer-se llegir", la qual cosa, comporta la pràctica de la claredat a l'hora d'escriure.

Iborra destaca que "... el propòsit de ser clar obliga Fuster a utilitzar la llengua comuna, a servir-se dels mots d'ús corrent per construir frases també normals, normalment curtes, planes i intel·ligibles" (pàg.305, *Fuster portàtil*). I Pierre Vilar, professor i historiador francès, lloa l'estil fusterià amb les següents paraules:

"...no crec haver-me trobat mai, en la meua vida, en presència d'una intel·ligència més forta, més clara i sobretot més aguda, més ràpida, més fulgurant, que la de Joan Fuster".

És obvi que els seus raonaments i la seua formació, autodidacta en la major part dels temes que tracta, fan de les seues reflexions un lloc on es poden veure reflectits aspectes filosòfics, humanistes i de l'àmbit històric i filològic força importants. Tanmateix, la novetat o la qualitat d'aquest autor rau precisament en la saviesa amb la qual plantejava aquestes qüestions amb un **estil col·loquial i directe** que recorda els diàlegs dels

³ Josep Ballester, (2009) *L'agitació de l'escriptura*, Ed. Perifèric Edicions.

⁴ Josep Iborra (1982) *Fuster portàtil*, Ed. Tres i Quatre.

socràtics amb els seus deixebles per tal que aquests incentivàren el seu propi pensament a partir de les sagetes reflexives que els seus mestres llançaven sobre qualsevol tema. D'aquesta manera, Fuster llança també als seus lectors sagetes per tal de convidar-los a reflexionar, a rebatre les idees aportades i a crear-ne noves reflexions al voltant de tot allò que ens pugui interessar i que ens afecta més directament.

FONT: Jacques-Louis David, 1789. Neoclassicisme. Museu Metropolità d'Art

L'actualitat de les seues reflexions marquen un plus en la línia del seu pensament pel fet de ser aplicables tant al moment en el qual l'escriptor va parlar sobre els més diversos temes, com hui mateix. La raó d'aquesta atemporalitat a les seues reflexions venen donades per **l'argumentació raonada** i amb base racional del que tracta, així com també per la proximitat d'allò sobre el que parla. La **qüotidianitat** i la reflexió vers el que l'envolta és el que el fa atemporal. Fuster parlava del que li preocupava a tots els nivells, i ho feia des d'una vessant gens pedant, sinó que partia d'una reflexió comú sobre algun tema, com per exemple el turisme o la moral, i després, a partir d'aquesta xicoteta divagació, reflectia de manera directa i eficaç les preocupacions humanes més quotidianes que mostren una raó per la qual les seues reflexions o articles podríem

trobar-los actualment en qualsevol diari o blog. Podem veure el que ara mateix s'ha remarcat al següent article del qual reproduïm una part (l'article complet el tenim a l'ANNEX,)

DECADÈNCIA DE L'HUMOR

S'ha parlat, recentment, d'una decadència de l'humor. No ho sé, potser sí. En realitat, convindria de posar-nos d'acord pel que fa a la paraula, abans de res. Quan es diu "humor" se sol entendre "bon humor". El "mal humor", per descomptat, no entra en consideració: sobre aquest, que jo sàpiga, no opina ningú (...)

(...)Un va pels carrers, circula en metro o en autobús, entra en una cafeteria o en una botiga, i l'habitual és veure cares llargues, d'expressió avorrida o severa, a penes de tard en tard amb el rictus d'un somriure. Els mateixos xicots que es lliuren a les delícies de la marginació tenen un aspecte arrugat, endormiscat, d'estricta indiferència.

(15 de setembre de 1978, núm. 339. Dintre de *Discordances*)

Parlar de tot, del temps, del menjar, de les enveges, de la política, de com pensem, de la literatura... de mil i una coses que l'inquietaven, li permetien tenir un coneixement ampli i variat que feia créixer encara més el seu interès constant per aprendre. El seu caire autodidacta, el feia un **curiós empedernit** que li portava de vegades algun que una altre mal de cap i molts projectes pendents que alhora li permetien abastir una gran quantitat d'aspectes dels quals podia escriure als distints mitjans de comunicació que requerien de la seua col·laboració.

Fuster PENSAVA i FEIA PENSAR i aquest és un dels trets pels quals potser no “interesse” massa. Fuster era contrari a aquesta manera d’actuar i per això mateix va ser tan neguitós i ho és encara actualment. Quantes vegades s’escriu alguna cosa sobre el pensament de Fuster? Els nostres joves estudien al seu *curriculum* escolar a aquest humanista? I si ho fan, des de quina vessant? sols la política?

Josep Iborra, al seu *Fuster portàtil* (1982), premi Joan Fuster d’assaig en aquest any, també fa esment a la mancança d’estudis que reflectisquen realment la força particular que tenia l’escriptura de Fuster, així trobem a la plana 16 de l’esmentat llibre el següent: “A pesar de tot, però, la llista de papers que s’han dedicat a l’assagista sovint qualificat..., es redueix a ben poca cosa: uns quants, pocs, estudis curts, algunes ressenyes, una dotzena d’entrevistes... Per què?”.

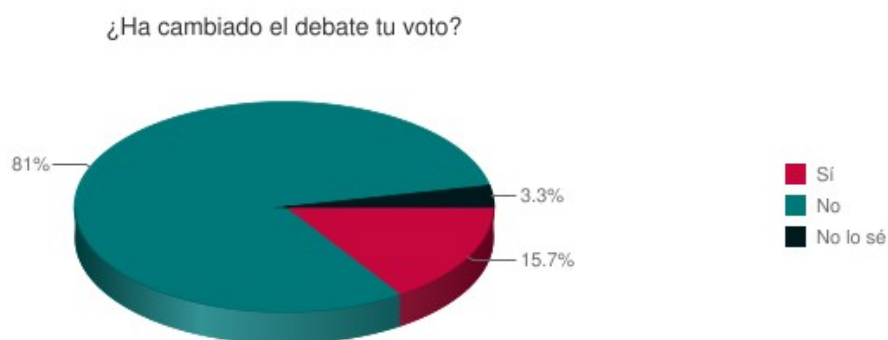
Aquests són algunes de les raons per les quals trobe que aquest treball té raó de ser. De fet, fer palés que el pensament fusterià és assolible és un dels eixos principals d’aquest treball de recerca.

b) Discordances. Exemples directes

En aquest apartat, podem veure com molts dels temes que ens poden afectar actualment en qualsevol dels àmbits de la nostra societat (econòmic, social, polític, psicològic, moral...) i que diàriament vegem reflectits a la premsa i a d’altres mitjans de comunicació, són tractats (lògicament salvant la distància en la línia del temps) als escrits elaborats per Joan Fuster i que trobem recopilats, en una menuda mostra, a *Discordances*:

1) Les estadístiques, tan actuals en el moment d'aquest escrit (20 de novembre del 2011, eleccions a Espanya), relacionades amb la intenció de vot.

Al diari *Público*, podem trobar una enquesta sobre la intenció de vot després d'un "debat" entre els candidats dels dos principals partits polítics (PSOE, amb Rubalcaba, i PP amb Mariano Rajoy).

Així mateix, a *El Periódico de Catalunya*, es fa una reflexió sobre aquest tema de la intenció de vot, l'article del qual reproduïm a continuació alguns fragments⁶:

(...)Hi ha massa gent més preocupada, fins i tot enfadada, per l'hipotètic impacte electoral del final del terrorisme, que alleujada per l'adéu a les armes. Cap enquesta pot calibrar seriosament quin impacte tindrà sobre els electors. Només el 20-N ho sap. Però 17 punts d'avantatge permeten més generositat i una mica menys de testosterona, tanta que fins i tot les llàgrimes de víctimes socialistes donen per fer unes rialles entre gallets, al vell estil (...)

Tots els estudis d'opinió coincideixen en una cosa. La gran majoria ja és conscient que aquesta crisi no serà com les altres, va per llarg i no s'arregla fent-ne fora un per posar-n'hi un altre. **Rubalcaba** s'agafa a aquesta percepció i també als indecisos.

⁵ <http://www.publico.es/espana/405695/rubalcaba-acorralla-a-rajoy-con-su-programa-oculto-elecciones-generales-2011>

⁶ Antón Losada, Professor Ciències polítiques de la Universitat de Santiago de Compostel·la (01/11/2011)

Les enquestes ens diuen que tres de cada 10 electors estan indecisos (...)

Els estratègics socialistes parlen d'una lleu recuperació entre els seus votants dubtosos. De cinc a set punts. Pot ser... o no. Qui ho sap (...)

Al llibre *Discordances*, trobem a la pàgina 313, l'article titulat: **Filosofia electoral** on podem veure referències a la intenció de vot; el que es vol aconseguir amb aquesta decisió i on també es remarca la importància d'aquest dret assolit. Recordem que aquest escrit fou publicat el 28 de novembre de 1980, mentre que els exemples que hem vist estrets dels diaris, són del 2011:

“...hi ha manera raonable de classificar les motivacions del vot? Per descomptat, la política, les actituds polítiques de la gent, resten subjectes a determinacions distintes en cada temps i en cada lloc: en cada circumstància (...)

(...) En “universalitzar” el sufragi, hi havia el risc que l'avantatge fos dels “pobres”, que, en qualsevol societat coneguda, sempre són majoria (...)

(...) Per què vota vosté? Per qui vota vosté i per què el vota?(...) El “sufragi universal”, en les democràcies burgeses, avui sobretot, exigeix anàlisis acurades”.

2) **Referències a l'anomenat “menjar basura”**

Al Diari gratuït *20 Minutos* podem trobar referències sobre aquest tema amb notícies que van sortir el passat 16/06/2011 amb el següent titular: *La nueva Ley de Seguridad Alimentaria: normas para atajar la comida basura en los colegios.*

En aquest cas, també trobem al recopilatori punt de partida d'aquest treball, un article escrit titulat: “Els nous riscos de menjar” on les referències a les hamburgueses, el menjar ràpid i els “simulacres químics” de la cuina tradicional són constants i on sorprén trobar-nos no sols amb una crítica a aquests aliments (que sí que és present) sinó també una acceptació als canvis que ens han portat a aquesta modalitat de menjar:

“...És inútil posar-se nostàlgic. Passa el que havia de passar. La societat ha canviat, i la vella “cuina”, fins la més modesta, no pot subsistir. La pressa que ens aclapara, la dificultat d'acudir regularment al domicili propi a les hores rituals d'alimentar-nos, el fet que les dones treballen fora.”

“... L'episodi cultural de la “cuina” es deteriora. En part, pels preus; en part, per l'emergència diària dels embolics domèstics. I en part, a més, per prescripció mèdica. La “boca cuina” atempta contra la salut de l'individu. I la “cuina dolenta” igualment. Les consignes de la dietètica són incompatibles amb les augustes cuines selectes, i amb les populars. Menjar, segons els vigilants de la higiene pública, hauria de ser una operació severament avorrida. I encara es queden curts. Qualsevol cosa que es menja és “perjudicial” per a la salut.”⁷

3) **Reflexions al voltant del consumisme**

Aquest concepte sovint apareix als mitjans de comunicació amb una connotació negativa; així vegem el següent link d'un programa de Televisió Espanyola on es debat sobre el consumisme (<http://www.rtve.es/alicarta/videos/para-todos-la-2/para-todos-2-debates-consumismo/752967/>).

⁷ 5 de maig de 1978, núm,323, *Discordances*

Joan Fuster també parla sobre aquest fenomen però en clau positiva, desvelant les falses crítiques i posant sobre la taula que tots som consumidors. Ell titula l'article: "Els equívocs del consumisme".

"... els típics desbaratafestes –generalment hipòcrites- de l'anticonsumisme finalment s'han adonat de l'estupidesa dels seus arguments?(...)

(...) El cotxe utilitari, per posar un altre exemple, serveix per a desplaçaments laborals i per a l'excursió del diumenge... I fer un extra, un dia, un banquet, o un espectacle, potser un viatge insòlit, això tothom hi té dret. O no?(...)

(...)D'aquestes i d'altres menudències literalment imprescindibles, els ascetes anticonsumistes en diuen "consumisme". Ells es fan passar per "progres". Darrerament afegeixen a les bajanades de sempre una suposada alarma "ecològica". Resulta, en efecte, que per mantenir-nos en un nivell de "vida" mitjanament racional, i racionalment repartit, les urgències d'"energia" creixen i, de sobte, un entropessa amb una "nuclear" en girar la cantonada. Els fums tòxics, les radiacions, una senzilla cobertura de salut o de diversió, comporten molèsties aclaparadores. Això és segur. L'alternativa, però, so estar

capciosament dissimulada. Renunciar a la “societat de consum” en bloc, amb els seus inconvenients, equivaldria a “regressar” a la filosa, a les tisanes, a la tartana, a la rentada domèstica (...)”.

Altre exemple de l’actualitat de Fuster és la referència que es fa de la seua vessant i **visió particular de l’art** a partir del seu escrit *El descrèdit de la realitat* que Román de la Calle⁸ fa i on considera el treball de Fuster com:

“... constato satisfactoriamente, una vez más (...) en qué grado aquel ensayo inicial de Joan Fuster se convirtió “iniciáticamente” en acicate personal para mi trayectoria...” (pàg 20).

Vegem com un estudi **del 2006** pren com a base els treballs de Fuster sobre l’art al **1955**.

4- La força del pensament fusterià

Aquest és un dels gruixos o pilars d’aquests treball perquè és ací realment on crec que rau la importància d’aquest treball i la investigació que he portat endavant amb les aportacions de la bibliografia que he anat consultant. Per encarar aquest apartat, podria centrar-me en la gran diversitat temàtica que va tractar Fuster als seus escrits fent un especial esment als articles d’opinió i a l’assaig (que tal vegada, en Fuster es poden considerar que són sinònims, ja que moltes vegades, els seus articles són producte d’algun assaig (anterior o posterior) on trobem aquests temes i d’altres tractats, l’assaig sovint té com a origen alguna reflexió anterior feta sobre un tema que ha donat lloc a una reflexió més àmplia i pausada de l’autor. De fet, al llibre d’Isidre Crespo⁹ podem trobar la següent referència:

⁸ De la Calle, Román (2006): El ojo y la memoria: materiales para una historia del arte valenciano contemporáneo . Ed. PUV.

⁹ Crespo, Isidro.(1999) Raons i Paraules. Joan Fuster . Assaig Clàssics Catalans

“... Temps, fets, coses, homes... Aquests elements conformen la universalitat dels interessos fusterians que insereixen la seua literatura en el pensament europeu d’encà de l’humanisme del segle XVI. Es considerava seguidor d’un humanisme inquiet i punyent, que es basa sempre en la raó, la qual pren com a actitud clavant la vida, més que no com a mètode de pensament. El seu pla consistia a pensar i repensar, assajar i assajar-se, des de l’home i per a l’home (...) La literarietat i l’assagisme conviuen, en un discurs únic, amb diverses tècniques d’escriptura: sobretot, les del dietari, l’article de comentari, l’aforisme, l’assaig breu”.

En aquest treball que tenim a les mans no té massa sentit fer-ne un “comput” dels temes tractats perquè no és la quantitat sinó la QUALITAT dels textos el que m’interessa ressaltar. Fuster contínuament reflexionava per tot el que l’envoltava i ho feia de maneres diverses; utilitzant gèneres i temàtiques variades: assaig, aforismes, pròlegs, articles d’opinió, apunts personals que després han aparegut com a dietaris... El que he trobat com a ELEMENT COMÚ en tots, ha segut l’objectiu **didàctic i utilitarista**, clarament pràctic dels seus escrits on tots marcaven una direcció clara: FER PENSAR.

“Fuster, amb les seues reflexions, vol arribar a alguna banda, es proposa ser útil, perquè això forma part de l’ètica de l’escriptor, de l’assagista, que té com a funció agitar idees generals davant la seua societat”.(Josep Iborra. Pàg.122)¹⁰.

O també, en paraules del propi Fuster¹¹:

“...I no voldria morir-me sense haver deixat en funcionament i “en forma” al País Valencià, uns quants equips d’intel·lectuals capaços de remoure- o almenys d’intentar-ho- aquesta societat en perpètua somnolència digestiva...”.

¹⁰ **Iborra, Josep.** (1982) *Fuster portàtil*. Ed. Tres i Quatre. Premi Octubre 1982.

¹¹ “Joan Fuster”. A: Josep Pla, *Homenots*, quarta sèrie, OC 29.

Es defineix a Fuster com a un **humanista** perquè abastia tots els temes i ho feia a més a més, des d'una vessant on l'home sempre apareixia com a punt de partida de les seues reflexions, ja siga pels seus costums, la seua manera d'actuar, de pensar, de parlar... l'home i les "seues circumstàncies" eren el centre de les seues lectures i també dels seus escrits. De fet, Josep Franco, escriptor suecà que també va compartir amb Fuster amistat i converses i que ha estudiat molt la seua producció, el defineix amb aquestes paraules (extracte de l'entrevista feta el 21/10/2011 per a aquest treball):

“... **l'ansia de saber** de Fuster era enorme en el sentit que igual li interessava la física quàntica, com també la pintura, la fotografia, la música... No era que li interessara tot, perquè sí que posava limitacions a certes coses, però el seu **interés pel coneixement era d'abast universal**. Per tot el que hem dit és evident que era un humanista...”.

L'humanisme de Fuster és directe: parla de l'home tal com és, amb les seues virtuts i els seus vicis; sense mitificacions ni metafísiques. També podem trobar en Fuster una vessant **marxista** força interessant que Josep Franco destaca de manera clara amb les següents paraules:

“ Hi ha un fonament en la formació de Fuster eminentment MARXISTA i aquest tret no te'l pots deixar en un segon terme alhora d'entendre Fuster. Crec que ell tenia una formació marxista en el sentit que tal vegada no s'hauria llegit Marx (que podria resultat més pesat de llegir; has de tenir en compte que per a la majoria de gent, més avesada a les llengües llatines l'alemany no deixa de ser un problema). Ell no va llegir Marx en la llengua original però sí mitjançant les traduccions. I ja no tant Marx com estudiosos de Marx que anaven reinterpretant-lo, adaptant-lo a les necessitats de cada època, Gramsci, sobretot, Althusser, Foucault.... Aleshores, el principal aspecte que destacaria personalment del pensament de Fuster és que és **intensament humanista passat pel tamís del marxisme** o si vols al revés, un pensament marxista ampliat des del punt de vista humanista; aquests serien per a mi els dos

pilars del pensament fusterià, encara que destacar-ne únicament dos pilars és difícil en Fuster però són per a mi els fonaments del coneixement fusterià”.

Aquesta opinió també es corrobora al llibre *Viure per viure* de Fuster, editat pels Hereus de Fuster i la Universitat de València¹² on Antoni Furió¹³ fa referència al coneixement de Marx per part de l'escriptor, mitjançant la lectura de Gramsci. Paraules com *lluita de classes*, *plusvàlua* o *mode de producció* són esmentats per Fuster per tal de fer referència a les idees marxistes i donar una valoració personal força interessant. Així mateix, al llibre que agafem com a base d'aquest treball, *Discordances*, trobem també referències a conceptes marxistes a l'article intítulat: *Els equívocs del consumisme* (1977) on vegem les següents referències:

“... Treballar és produir per cobrar un sou, i, cobrant-lo, consumir (...)La “plusvàlua” s'interfereix en aquest circuit (...)L'eterna “lluita de classes”, encara límpida en els anys de la Comuna de París o en la Revolució d' Octubre, a hores d'ara deriva cap a la confusió”.

O també a d'altre article titulat “Els radicalismes inútils” (1978) on trobem la següent reflexió:

“Personalment, opine que cal ser partidari de la Cultura contra la Naturalesa. És el que deia don Eugeni d'Ors, i és el que, d'una altra manera i molt abans, deia don Carles Marx”.

Així, també al llibre *Joan Fuster, vicis de la lectura* que prologa Ferran Carbó, dintre de la Càtedra Joan Fuster i les Jornades que es fan anualment sobre l'autor suecà al seu poble natal, es fa referència a una crítica que l'autor fa a la mania de la gent d'etiquetar-nos ideològicament sense saber massa sobre què parlem (pàg.110):

“Avui totcristo es diu marxista, i ben sovint sense tenir ni puta idea de la maniobra. Hi ha molta gent que s'apunta a un dels molts partits autodenominats marxistes, amb la mateixa innocència

¹² Fuster, Joan (2005) *Viure per viure*. Ed. UPV.

¹³ Antoni Furió (Sueca, 1958) Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de València. Dirigeix la revista *L'Espill*.

amb què la meua mare s'apuntava a la confraria dela Mare de Déu del Carme o a la de sant Antoni de Pàdua”¹⁴

Altre dels aspectes força interessants del pensament fusterià ho tenim pel que fa al tret **escepticista** amb el que tracta tot el que va coneixent i alhora, com aquest tret es va convertint en una “marca” personal del seu estil a l’hora d’escriure, de reflexionar, de debatre...L’escepticisme es converteix en una posició intel·lectual defensada per Fuster. De fet, l’autor planteja clarament les seues idees respecte a aquest concepte a la seua apologia pel que fa a l’aspecte moral que comporta l’escepticisme¹⁵:

“L’escepticisme és l’únic correctiu viable de la fanatització i de la badoqueria. L’únic: no n’hi ha d’altre. De més a més, l’escèptic s’inclina a practicar el sarcasme, que, com tothom sap, és una forma higiènica i eficient de la caritat”

Un aspecte força tracta per Fuster és el referent al **canvi de les costums**; aquesta vessant sociològica és fruit de la constant observació del seu entorn, del que passa al seu voltant, i d’un anàlisi reflexiu sobre com, per què i cap a on van aquests canvis. Als articles que analitzem trobem algunes mostres d’aquesta vessant, com per exemple a l’article dintre de *Discordances*: “Petita teoria del tocadiscos” (1978) on parla de la democratització de la música i de la pèrdua de l’aura, molt semblant al que Walter Benjamin aporta a *La obra de arte en la época de la reproductibilidad técnica* (1936). Així doncs, amb aquesta democratització, tothom té accés a la música:

“...La “música”, de sobte, es va democratitzar: es va posar a l’abast de totes les butxaques, o quasi (...) Tot d’una, i gràcies a una determinada “tecnologia”, abaratida en les seues possibilitats industrials, Vivaldi, Mozart, Beethoven, Stravinski, Dallapiccola, han deixat de ser un “plaer” minoritari”

¹⁴ Valerià Miralles, entrevista: “Un apassionat lector de Gramsci”, *Cal dir*, 28, 9-X-1977, pp.6-7.

¹⁵ **Fuster, Joan** (2009) Reedició *Diccionari per a ociosos*. Ed. Edicions 62.

5- **Ingredients de la seua escriptura** (ironia, humor, crítica ferma...)

El més important que podem destacar en la seua recepta particular d'escriure és la **claredat**, la simplicitat amb la qual exposava els seus pensaments. És cert que utilitzava les paraules en el seu sentit concret i exacte. Tenia una “mania” o vici sà de cercar el vocable que s'adeia al que realment volia expressar i això demostra un interès constant i profund sobre la seua llengua. Tanmateix, mostrava reflexions de calat i de pes argumentatiu d'una manera molt dialogant on el raonament i les preguntes retòriques fan avançar el fil conductor de les idees que va aportant als seus escrits d'una forma que, en cap moment, fa perdre el fil al futur lector dels seus escrits, ja siga en format d'assaigs, de llibres més amplis o també, pel que fa als nombrosos articles que escrivia en diferents diaris, revistes, col·laboracions... Aquest fet respon a que Fuster sempre tenia en compte els DESTINATARIS dels seus escrits, d'aquesta manera, adaptava el seu treball en funció del gènere que estava treballant i del requisits que el format en el qual estava escrivint li marcava (assaig més llarg, article d'opinió, pròleg a un llibre...) Aquest caire netament **comunicatiu** del seu estil li atorga un resultat força personal que fa que els seus escrits arriben al lector.

D'altra banda, si ens fixem en els signes de puntuació del text podem veure com aquestes marques discursives, els punts suspensius, les preguntes contínues (tan retòriques com obertes i que conviden al lector a reflexionar), les cometes per ressaltar algun vocable, la mateixa manera de posar les comes, els punts en el lloc adient i necessari per respirar, per aconseguir contundència a les paraules escrites... tots aquests elements, conviden a que els seus escrits, sobretot els articles d'opinió, puguin ser llegits **en veu alta** la qual cosa aporta una oralitat inusitada als seus treballs. Exemples

en podem trobar uns quants i el curiós és el fet que en quasi tots els articles del recull de *Discordances*, aquest trets hi són presents si no en tots, en la major part d'ells:

DEMÀ SERÀ UN ALTRE DIA

Posem-hi els horòscops, per exemple. Hi ha molts diaris i revistes que dediquen un bon espai a aquest tipus de pronòstics, i molts lectors que hi busquen algun indicatiu de la sort que els espera a l'endemà, la setmana, el mes següents. Se'm dirà que ningú no s'ho pren seriosament. D'acord. Però jo no volia referir-me a això, sinó a la tendència instintiva a consultar la profecia, encara que se sap de bestreta que es tracta d'una bajanada (...).

(...) La nostra societat, en canvi, és sostingudament acusada de “racionalista”, de “materialista” per tant, i en bona lògica, hauria de rebutjar –o millor: fer impossibles- tals formes de credulitat innocent i descaminada. No és el que passa. (...)

(...) Per què, doncs, hauria d'haver disminuït la del “futur”? El futur, el dia de demà, a curt o a llarg termini, és, sens dubte, una de les majors angoixes de l'home. Què ens espera? El que nosaltres esperem és una altra història: il·lusions. Però “ens espera” un atzar enigmàtic, favorable o cruel, per a la salut, per a l'amor, per a la fortuna. Ens agradaria conèixer-lo.(...) Sobre això, no cal els “endevins”...

(16 de febrer de 1978, núm.311, dintre de *Discordances*)

L'APRENTATGE DE LA TOLERÀNCIA

Almenys aquest mèrit sí que se li ha de reconèixer, a l'home: el d'haver estat capaç d'inventar la idea de la “tolerància”. Un altre assumpte, i ben distint, és que haja arribat a traduir la idea en pràctica (...).

(...) L'individu encaçat per motius de doctrina o de conducta, en la seua masmorra o en pujar al patíbul, pensà en la “llibertat”, o en la “manca de llibertat” per la qual el condemnaven (...)

(...)Per a quatre dies que hem de viure, el més lògic seria que tots fóssem partidaris de “fer i deixar fer”. És una hipòtesi bonica, no? Però els tripitjocs en què l'home – i, s'entén, també la dona, en condicions pitjors- està inserit, això que anomenem “societat”, són nius d'escurçons:

antagonismes feroços d'interessos. “Fer i deixar fer” no va ser mai ben vist pels qui tenien la paella pel mànec (...).

(...) La “tolerància” no equival a la “llibertat”: la “tolerància” només és una “llibertat pactada”, és a dir, “retallada” (...) La “tolerància” es un concepte que implica un respecte mutu. Qui respectarà a qui? Caldrà “aprendre’n”...

(25 de maig de 1978, núm.325, dintre de *Discordances*)

Aquest caire fresc i la manera d'escriure que tenia ha influït en posteriors escriptors de l'alçada de Josep Franco, Joan Francesc Mirà, Josep Palàcios, Xavier Serra, Manuel Baixauli, Ferran Torrent... i molts més, gràcies a la seua preocupació per escriure en català i a la gran varietat de temes sobre els quals sabia parlar; fins i tot, dels que no en sabia massa, també ho feia, tot informant-se i investigant contínuament, fent anotacions als seus diaris personals, mantenint correspondència amb els seus contactes del món de les lletres, de la política, de la filosofia, dels amics de sempre...

La **vessant crítica** és un element que no s'ha d'oblidar i que ve adjunt al nom de Fuster perquè és el que feia contínuament, reflexionava, criticava, raonava, tornava a escriure, escoltava i sobretot... ESCRIVIA. Els seus escrits esdevenen sovint unes vacunes contra els “portadors de veritat” i ho aconsegueix mitjançant l'ús incisiu dels aforismes; de fet Josep Ballester diu el següent referint-se als aforismes de Fuster:

“... una espècie de desmitificació d'aquella veritat ampul·losa i absoluta que la societat ens ven”(pàg, 120)¹⁶.

Les seues crítiques són el resultat de reflexions raonades, rebutades pel propi argument de l'autor que sembla avançar en la reflexió a mesura que escriu per tal de

¹⁶ Josep Ballester (2009) L'agitació de l'escriptura. Pagés editors.

mostrar, mitjançant l'escriptura la **reproducció mental del procés del raonament**; és a dir, reproduïx als seus escrits com raonem i ho fa en un joc del llenguatge molt treballat i difícil de dominar:

DECADÈNCIA DE L'HUMOR

S'ha parlat, recentment, d'una decadència de l'humor. No ho sé, potser sí. En realitat, convindria de posar-nos d'acord pel que fa a la paraula, abans de res. Quan es diu "humor" se sol entendre "bon humor". El "mal humor", per descomptat, no entra en consideració: sobre aquest, que jo sàpiga, no opina ningú. Pot ser que es done per fet que el "mal humor" constitueix, si no la norma, almenys una constant establerta, sense gaires alts i baixos llarg del temps.

(15 de setembre de 1978, núm. 339, dintre de *Discordances*)

Isidre Crespo comenta a *Raons i paraules* aquesta manera de raonar:

"...Es considerava seguidor d'un humanisme inquiet i punyent, que es basa sempre en la raó, la qual pren com a actitud clavant la vida, més que no com a mètode de pensament. El seu pla consistia a pensar i repensar, assajar i assajar-se, des de l'home i per a l'home; un home, tanmateix, no idealitzat ni sublimat, sinó ben arrelat a la seua circumstància. I un pensar que havia de ser escètic, el tre favorit de l'assagista suecà; ens ho deixà posat en un dels seus llibres més bonics, el *Diccionari per a ociosos*: "Els escèptics són sempre – i per definició- persones raonables: enraonades. Es posen cautelosament al costat de la raó, i per això solen tenir raó. O dit duna altra manera: dubten i encerten".

6- Sageta de reflexió

Els gèneres que poden fer pensar, són els que més criden l'atenció a Fuster, ja siga mitjançant escrits breus, rauxes de pensament, com els aforismes o bé, amb els articles d'opinió o l'assaig (on pot aprofundir i aportar punts de vista diferents sobre un tema, que és el que més li agradava al "falcó suecà"). Així doncs, és en l'àmbit de la opinió on a part de conrear altres gèneres, sembla que es trobe més còmode:

"Allò que esperem en escriure un assaig – quatre línies o cent pàgines, l'extensió no hi té res a veure- és obtenir de nosaltres mateixos un esforç de comprensió envers els homes, envers les coses, envers els fets, envers els temps. I aquesta ha de ser, necessàriament, una operació perpètua, reiterativa, insaciable. Cal començar de nou, a cada instant, amb una excusa o amb una altra. I això que "esperem" obtenir de nosaltres mateixos, "esperem" obtenir-ho del lector" (a *Causar-se d'esperar*, Joan Fuster).

En Fuster és difícil separar **l'article d'opinió** de **l'assaig**; lògicament, hi ha diferències formals clarament visibles (extensió, llenguatge directe, clar, amb menys digressions pel que fa als articles que no pas als assajos...) però també moltes semblances i en Fuster, encara més: per a ell molts dels articles que publica són producte d'una reflexió, que ben podrien donar temes per assajos i que per necessitats econòmiques es quedaven en projectes (les rendes de Fuster provenien bàsicament de la publicació a la premsa dels seus articles, la qual cosa condicionava molt la temàtica i el propi treball intel·lectual de l'escriptor). El mateix passava a l'inrevés; els assajos, les seues anotacions personals als dietaries, les cartes que bescanviava amb els seus amics, editors, escriptors.... també li servien per tal d'elaborar la ingent producció periodística que produeix sobre una temàtica variada i enriquidora.

Escrigué a *Las Provincias* i codirigeix amb Josep Albi *Verbo*, una revista on també escrigué nombrosos articles. En 1962 inicia activitat al diari *Levante* amb col·laboracions

periòdiques que seran una constant a la seua activitat així com també va estar present a les revistes de l'exili i a diaris i revistes de València, Barcelona i Madrid: *La Vanguardia*, *El Correo català*, *Destino*, *Jano*... Així i tot, la distinció pot ser interessant i pertinent si ens centrem no en l'origen del que escrivia sinó en el **producte final**. Quan Fuster escrivia per a respondre a unes demandes econòmiques i diàries, ens trobem amb els articles d'opinió i quan ho feia per portar-lo a un editor, ens trobem més amb assajos. Com diu Xavier Serra "Fuster es reaprofitava a sí mateix continua i molt sàviament"; així, guardava còpies de cartes enviades (fetes amb paper de calc), la qual cosa indicava que Fuster possiblement utilitzaria posteriorment aquests comentaris o reflexions fetes en determinada carta o escrit".

Així i tot, la relació, per tant, de l'article d'opinió amb l'assaig, pel que fa a Fuster, és força constant perquè aquests gèneres li permeten avançar en el seu pensament i també li aporten a ell mateix fonts constants d'informació i un exercici que recomana per tal de poder posar en marxa un esperit crític i reflexiu que comporte una acció i no es quede únicament en reflexions teòriques. Fuster era pràctic i als seus escrits gaudeixen també d'aquest ingredient com a element imprescindible. De fet, al llibre de Josep Ballester¹⁷, a la pàg 184, podem trobar la següent referència respecte a la força dels escrits fusterians:

"Joan Fuster és un intel·lectual que tracta d'influir en l'opinió pública, ja siga amb els seus dubtes o cauteles com mostrant les qüestions pel lloc on més punxa o d'una forma polèmica. Aquest és el motiu pel qual els seus escrits han tingut un impacte tan profund en la societat valenciana".

¹⁷ Josep Ballester (2009) *L'agitació de l'escriptura*. Pagés editors

7- Fuster en l'actualitat

Arribats a aquest punt, és hora no sols de continuar amb la recerca mitjançant la bibliografia publicada i els propis escrits de Fuster, sinó també d'obtenir, de primera mà, les reflexions de persones que han tingut algun contacte o influència de Fuster. I quina millor forma que fer-ho mitjançant una sèrie d'encontres on poder conversar i aportar al treball una eina més d'investigació força interessant.

La raó de la tria que he fet, ve donada per diversos condicionants entre els quals destaque com principal obstacle, el minso espai que li podem dedicar en un treball de final de carrera a aportar aquesta font tan rica d'informació que aporten les entrevistes personals, la qual cosa m'ha obligat a fer una elecció dels possibles personatges tan interessants que podrien aportar una visió particular de Fuster, des de punts de vista diferents.

Així doncs, sóc conscient que l'elecció és pot entendre com a tall d'exemple però sempre deixant ben clar que no estan tots els que m'hagués agradat incloure. Dit això, és important remarcar que la tria té el seu sentit, almenys per mi, perquè aporten al treball un punt de vista molt particular:

- Josep Franco: amic i escriptor
- Manuel Baixauli, pintor i escriptor
- Xavier Serra: filòsof i escriptor
- Toni Domingo: professor i amic personal (l'entrevista en aquest cas està adaptada i inclosa en la caracterització a nivell personal que es fa al treball sobre Fuster i que es pot consultar a l'apartat: l'estat de la qüestió: Joan Fuster, pinzellades del seu perfil).

Josep Franco i Toni Domingo, tingueren contacte directe amb Fuster i una gran admiració per l'escriptor que encara hui perdura i que pots veure reflectits als seus ulls quan parlen de Fuster, mentre que Manuel Baixauli i Xavier Serra, aporten una visió més actual de la influència fusteriana en altres àmbits, ja siga de manera directa en l'"obsessió" de Baixauli de refer i repensar tant els seus escrits com les seues obres pictòriques o en Xavier Serra, per l'estil amb el que encara els seus escrits i com té cura en l'adjectivació i en l'ús de la paraula adient per voler dir el que vol d'una manera concreta, repensada i exacta. En aquest apartat es farà una panoràmica dels personatges entrevistats amb unes conclusions o resum del que ha estat el més important que han remarcat i que podreu aprofundir visualitzant les entrevistes completes que podeu trobar en l'annex.

Esteu convidats, passeu, agafeu cadira i café i gaudiu d'aquestes visions personals sobre Fuster. Benvinguts:

a) **Josep Franco** (Veure entrevista completa a l'Annex)

PERFIL

(font: http://www.escriptors.cat/autors/francoj/pagina.php?id_sec=2588)

Josep Franco (Sueca, 1955) escriptor. Tot i que comença la seva trajectòria professional en el món de l'ensenyament, s'endinsa en el món literari de seguida que en té l'ocasió i s'hi aboca de ple. La seva producció narrativa, com ara *Calidoscopi* (1983), *Manuscrit de mossén Gerra* (1993) i *Rapsòdia* (1992), és guardonada amb un bon nombre de premis literaris. Algunes de les seves obres esdevenen autèntics best-sellers, com és el cas de *L'últim roder*. Escriu tant per a adults com per a joves i infants. També es dedica a la traducció en diferents llengües. Suecà fins al moll de l'os, carrega al seu bagatge literari la petjada de Joan Fuster i la vindicació de l'ús del valencià en la pròpia literatura. Gran part de la seva obra conforma un retrat de la seva terra, la Ribera del Xúquer, des de la qual retrata tot un poble amb el seu to satíric, irònic i mordaç.

PRIMER ENCONTRE

En aquesta entrevista, la reproducció de la qual podeu consultar a l'annex a partir de la pàgina 54, podem destacar com a punts claus algun dels trets més característics de Fuster, com per exemple el tarannà que Josep Franco destaca pel que fa a la recerca constant per saber i per despertar la curiositat del lector que Fuster tant remarcava. El seu objectiu, a l'hora d'escriure, se centrava considerablement en despertar l'interés per que el lector pense per si mateix, amb algunes guies, sempre diverses i variades per que siga el propi destinatari el que decideix el camí o aporte un itinerari propi, però

sempre, incitant a la reflexió. Aquesta reflexió comença, com hem pogut veure al llarg del treball, reflexionant pel que tenim més a prop, per la nostra societat, pel veí, per les coses quotidianes que diàriament ens trobem... així “enganxa” el lector. Josep Franco destaca aquesta vessant impulsora de recerca del coneixement de manera directa: “...la primera influència comença per tot açò... com a INCENTIU PER A CONÈIXER”.

D'altra banda, remarca la atemporalitat de molts dels temes que tracta Fuster com un element clau que ens aporta la possibilitat de poder estudiar-lo actualment i així conèixer la manera de construir la reflexió de Fuster mitjançant l'anàlisi dels seus escrits.

b) Manuel Baixauli

PERFIL

(FONT: http://www.escriptors.cat/autors/baixaulim/pagina.php?id_sec=2814)

Manuel Baixauli (Sueca, 1963) és pintor i escriptor. Inclinat a les arts des d'adolescent, Baixauli estudia pintura a la Facultat de Belles Arts de València. Després de guanyar diversos premis com a pintor i fer-se un nom, penetra en un camí que el duu a refer constantment les seves pintures. L'any 1990 entra de professor a l'Escola d'Art Escultor Beltran, de Sueca. No és fins als trenta anys que **Manuel Baixauli** comença a escriure. El recull de contes *Espiral* (Premi Ciutat de Badalona 1998) és el primer llibre que publica. Aquest primer volum de relats i microrrelats crida l'atenció d'una minúscula elit, tot i que passa desapercbut per al públic en general. Quatre anys després, el 2001,

publica *Verso* (Premi Ciutat d'Alzira 2001), una novel·la que explora, amb estructura i forma atrevides, on es barregen el relat en tercera persona, el monòleg interior, l'escriptura dietarística i les reflexions sobre art, les falses aparences del nostre entorn.

És, però, a partir de la publicació de *L'home manuscrit* que Manuel Baixauli adquireix renom en l'àmbit de les lletres catalanes. L'obra, multipremiada i sorprenentment –tot i la seva complexitat– ben rebuda pel públic lector, explora les obsessions per l'escriptura i la seva capacitat per transformar la vida i les persones. Baixauli s'ha autodefinit com un reescriptor, per la seva dèria de refer constantment els seus textos.

SEGON ENCONTRE

Ens endinsem tot seguit als aspectes més interessants que hem pogut copsar de l'entrevista amb Manolo Baixauli (entrevista completa a l'annex, pàgina 67) i que aporten visions particulars de la figura fusteriana. Així doncs, és interessant remarcar com Baixauli veu en Fuster un “... esmolat sentit de l’humor i molta humanitat” com a elements importants per remarcar de la persona de Fuster.

Per a Manolo Baixauli és important tenir present a l’hora d’estudiar Fuster, que als seus escrits l’autor sempre cerca la claredat en el que exposa sense “defugir la profunditat”. Un aspecte força enriquidor i crític de l’encontre que vam mantenir va ser el fet de posar sobre la taula que molta gent, quan parla de Fuster “ho fa d’oïda, sense haver-lo llegit”. Aquesta puntualització dóna sentit a la necessitat d’estudiar l’obra fusteriana no sols pel que parlen d’ell sinó mastegant i endinsant-nos en els seus textos; és així com realment podem saber què, com i per què Fuster deia el que deia, i no sols

això sinó també és molt interessant saber interpretar sobre el que no deia però que sí que feia intuir.

c) **Xavier Serra**

PERFIL

(FONT: http://www.filosofiacatalana.cat/Investigadors_EST.html)

Xavier Serra Labrado, es va doctorar amb una tesi sobre filosofia catalana. És autor d'uns valuosos estudis sobre traduccions filosòfiques al català i ha estudiat autors com D'Ors i Crexells. Escriu a les revistes *Afers*, *El contemporani*, *L'espill*, *Mirmanda* i *Quaderns de filosofia i ciència*. Ha encetat un projecte força interessant on destaca personatges que han tingut o tenen una influència important (en diferents àmbits de la societat) al País Valencià. El primer volum d'aquest gran viatge és *Biografies parcials*.

Els 70 al País Valencià. El segon dels volums es titula *Biografies parcials, nascuts abans de la guerra*.

TERCER ENCONTRE

En aquesta conversa amb Xavier Serra hi ha un munt de coses força interessants que podeu consultar a l'annex (pàgina 69). La visió que aquest filòsof i escriptor ens presenta de Fuster ve donada per la referència a l'escepticisme coherent que troba en l'obra fusteriana i a la gran diversitat de temes que podem trobar en ell:

“...Fuster no és fosc...si de cas, trobaràs algunes dificultats de vocabulari... però l'estil i la forma d'expressió encara que no és col·loquial, de vegades sí que simula l'oralitat. El seu discurs no és difícil de seguir.”

“... encara que Fuster no siga difícil, és important tenir present que va ser molt dispers...”. És ací on segons Serra, es troba el quid de la qüestió pel que fa a la dificultat que podem trobar a l'hora de voler conèixer realment l'amplitud de l'obra fusteriana, que és molt dispersa i realment, poca està estudiada des de la vessant diacrònica.

L'escepticisme de Fuster també és un element que Xavier vol remarcar com a interessant per poder endinsar-nos i poder comprendre l'obra fusteriana així com també els estudis sobre història social de la llengua.

Aquests petites entrevistes realitzades han aportat al conjunt del treball un punt de vista d'anàlisi força complementari que aporta al resultat una panoràmica interessant de viva veu i que considere imprescindible en un treball d'aquestes característiques.

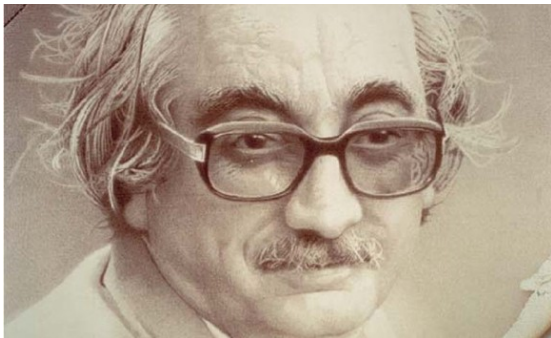
Proves d'actualitat

Amb aquest treball s'ha volgut fer una indagació a l'actualitat del pensament de Joan Fuster i s'han descobert un munt de coses que encara estan per fer (com el tema de l'edició de les Obres completes o l'estudi diacrònic de Fuster des d'una vessant exhaustiva). Així mateix, *Discordances* ens ha brindat la possibilitat de conèixer temes més atemporals i d'altres on podem trobar més les petjades del pas del temps. De totes les maneres, si posem els ulls a l'actualitat podem mostrar diversos exemples que obrin la porta a l'estudi del treball sobre Fuster.

BLOG

Així, tenim una notícia que sorgeix al diari digital L'INFORMATIU, d'un blog de recent creació on un jove valencià ha aportat una idea per tal de celebrar els 50 anys de l'edició de *Nosaltres els valencians*, llibre emblemàtic de Joan Fuster:

90 ANYS DEL SEU NAIXEMENT I 50 D'ELA PUBLICACIÓ DE 'NOSALTRES, ELS VALENCIANS'

FUSTER VA MORIR ARA FA 19 ANYS. FOTO: MANUEL BOIX.

2012, any de Joan Fuster

Un jove estudiant proposa a la xarxa un homenatge virtual a Joan Fuster, aprofitant el 90 aniversari del naixement de l'escriptor de Sueca i el 50è de la publicació de *'Nosaltres, els valencians'*. Diverses veus s'han fet ja ressò de la seua iniciativa, que beu dels homenatges semblants que altres escriptors han rebut els darrers mesos a internet.

S. MORENO. 18 novembre 2011

2011 ha estat un any farcit d'homenatges a alguns dels escriptors valencians més importants del segle XX. Es complien 100 anys del naixement dels dos gramàtics més importants de cara a la normalització i l'harmonització de la llengua, com **Enric Valor** i **Manuel Sanchis Guarner**, i no han sigut pocs els homenatges que institucions i -sobretot- universitats han ret als mestres. També **Vicent Andrés Estellés** -tot i que sense coincidir amb cap efemèride- ha sigut objecte els darrers mesos de recordatoris en forma d'**obra de teatre**, de **festes** i, més darrerament, d'exposicions. Però hi ha qui trobava a faltar l'homenatge a un altre gran del segle XXI. **Entre els que ja s'han sumat a la iniciativa, explica, estan el propi Isidre Crespo, el col·laborador de l'Informatiu Antoni Rubio i el crític literari Joan Josep Isern**

L'estudiant de filologia catalana **Àngel Cano** parlava fa uns dies al seu **bloc** de la **Santíssima Trinitat**, que estaria conformada per Estellés, Valor... i **Joan Fuster**. *“Què hi ha de Joan Fuster? Què hi ha de l'home que ens posà un espill perquè ens miràrem, nosaltres, els valencians? Què hi ha del millor assagista del nostre país i -sense ànim d'exagerar- possiblement dels millors d'Europa? Què hi ha del mestre dels aforismes?”*, escrivia. I així se li va ocórrer proposar un homenatge a la xarxa -lluny del boato que ofereixen els recordatoris institucionals- a la figura de l'escriptor suecà, que l'any vinent hauria complit 90 anys. Però encara hi ha més: en declaracions a **l'Informatiu**, Cano recorda que en 2012 se celebrarà el 50è aniversari de l'obra més coneguda de Joan Fuster, *Nosaltres, els valencians*, i que també farà 20 anys de la mort de l'escriptor i assagista.

Segons explica, la idea de l'homenatge li sobrevingué durant una conversa amb el professor **Isidre Crespo**, tot un estudiós de l'obra de Fuster. Ambdós coincidiren en la necessitat de celebrar el 50è aniversari d'una obra “clau” per a la societat valenciana. *“Aleshores, vaig pensar en els massius homenatges que se'ls ha fet aquest any, mitjançant les xarxes socials i blocs, al mateix Estellés, a Enric Valor, a Manuel Sanchis Guarner o, fa uns dies, a la **Montserrat Roig**. I, per què no fer-ne un, per molt humil que siga, amb Fuster de protagonista? El suecà té un ampli ventall d'aforismes, d'articles i d'assajos d'on hom pot extraure una frase i escriure-la diàriament, setmanalment o mensualment en qualsevol de la xarxa social que utilitze”*, explica a este diari.

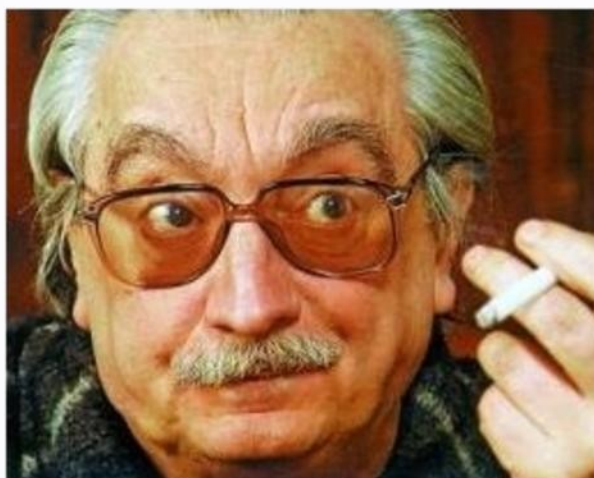
Per això, Àngel Cano proposa que els blocaires i usuaris de les xarxes socials valencianoparlants publiquen periòdicament, al llarg de 2012, frases, extractes o aforismes de Joan Fuster. *“Ara bé, estaria molt bé també que el dia que va morir (21 de juny) i el que va nèixer (23 de novembre), els blocaires d'arreu del País Valencià, i també de Catalunya, de les Illes Balears i de qualsevol indret del món, li dedicaren un text, vídeo, poema o cançó d'homenatge”*, afegeix. Entre els que ja s'han sumat a la iniciativa, explica, estan el propi Isidre Crespo, el col·laborador de l'Informatiu **Antoni Rubio** i el crític literari **Joan Josep Isern**. Els recordatoris s'arredonirien amb la possibilitat de dur a terme xerrades a diferents instituts, amb l'objectiu de familiaritzar la gent jove amb l'obra de l'escriptor suecà. I Cano remata: *“La idea és arribar com més lluny millor, sense condicions, que entre tots puguem fer-li un homenatge humil a un dels nostres pares. Res serà suficient per tornar-li tot el que li deguem. Però cal seguir lluitant per situar-lo al lloc on es mereix”*.

TROBADES

La figura de Joan Fuster, també serà objecte de record i homenatge a la Trobada del 2012:

dijous 29 de setembre de 2011

Joan Fuster serà l'escriptor de l'any de la 27 Trobada de la Ribera

En fer els 20 anys del decés de l'escriptor de Sueca -va faltar el 1992- la Coordinadora de Centres d'Ensenyament en Valencià de la Ribera dedicarà a [Joan Fuster](#) el programa d'activitats planificades des d'*En rogle, club de lectura*, una marca gestionada conjuntament amb la Fundació Sambori, que pretén divulgar als pobles on cada any es fa la Trobada una figura literària.

A [Joan Fuster](#) li devem moltes coses, entre les quals contribuir a despertar la consciència nacional de valencians i valencianes, anestesiada i, de vegades, extirpada de soca-rel per interessos polítics que intentaven que no ens reconciliàrem amb la nostra història, el nostre patrimoni i el nostre territori. Fou un intel·lectual polèmic, que va utilitzar la dialèctica per acostumar els ulls de la ment a la tenebra que ens envoltava en la llarga nit del franquisme. Fou incisiu, sarcàstic, desprietat amb les falsedats, amb els qui sols busquen salvar el seu cul... Qualitats que s'agraeixen amb el pas del temps perquè et deixen un regust de sinceritat, d'honestedat i de saber nadar a contra corrent. També fou generós, amic dels seus amics, pacient, intrigant en la mida dels intel·lectuals francesos il·lustrats.

És un autor que cal recuperar perquè no ha estat mai cap relíquia, sinó de lletres de batalla que incitaven, i que encara inciten, a l'acció, a la mobilització social. És un autor que es mereix ser llegit de nou i ser rellegit per aquells que encara que no l'hagen llegit mai no paren de fer referències intermitents i inexactes dels seus escrits. Fou un [escriptor valencià](#) que no deixà mai de parlar en clau de futur, perquè ens atrevim els valencians i les valencianes a agafar ben fort els regnes de la història que ens espera amb coneixement de causa, sabent on anem i en clau col·lectiva, com a poble i com a País.

Animem els centres educatius de la comarca a programar també activitats escolars al voltant de la figura i [obra](#) de Joan Fuster. Nosaltres, la Coordinadora de Centres i la Fundació Sambori, trametrem en les pròximes setmanes als centres una proposta d'activitats que culminaran amb els actes d'homenatge que es realitzaran a Antella, la població amfitriona de la 27 Trobada.

DIARI DIGITAL L'INFORMATIU

ARTICLE D'OPINIÓ

Per últim, també trobem un recent article d'opinió d'un dels nostres entrevistats que fan referència a l'actualitat del pensament de Fuster:

QUI DIA PASSA...

Actualitat de Joan Fuster

JOSEP FRANCO

18 novembre 2011

Vota [1234](#) | Resultat 12 vots.

Més de cent-cinquanta especialistes de sis universitats catalanes, de les illes i valencianes han participat, a Sueca, en el II Congrés Català de Filosofia, celebrat en diversos espais culturals de la ciutat del 8 a l'11 d'aquest mes. En els cartells s'anunciava la trobada com un *Homenatge a Joan Fuster* i devia ser-ho, encara que la població no ho ha sabut mai. Però això és perquè, com deia **Fuster**, els únics que es prenen seriosament la filosofia són els filòsofs i vull suposar que l'homenatge ha estat íntim i sentit, més que no multitudinari.

Vist des de fora, fa la impressió que la societat valenciana intenta oblidar les idees de Fuster, que es veu que foren molt perniciosos per al País Valencià i per això convé superar-les com més

prompte millor

No deixa de ser curiós que, en plena recuperació dels poetes de la Renaixença, com posen de manifest el llibre que **Josep Piera** ha dedicat a **Teodor Llorente** i algunes altres iniciatives semblants, els filòsofs del nostre àmbit lingüístic recorden Joan Fuster i les seues idees vitriòliques, perquè, vist des de fora, fa la impressió que la societat valenciana intenta oblidar les idees de Fuster, que es veu que foren molt perniciosos per al País Valencià i per això convé superar-les com més prompte millor.

L'any que ve s'acompliran cinquanta anys, i pareix que siga ahir, de la publicació de dos llibres transcendents per a la nostra història contemporània: *Nosaltres els valencians* i *El País Valencià*. Tindrem, per tant, més d'una ocasió per revisar, apuntalar o refusar les idees que Joan Fuster exposava en aquells dos documents que alçaren moltíssima polseguera en el seu moment i que, ara, semblen absolutament superats per una realitat que no vol mirar-se a l'espill o que, abans, vol fer-se una operació de cirurgia estètica que li tape les vergonyes.

Però, mentrestant, només m'agradaria posar un exemple de la vigència pertorbadora de l'obra fusteriana, concretament en el camp de la filosofia. Havia escrit Fuster, l'any 1968, en *Consells, proverbis i insolències*, una definició possible de Filosofia: "*L'art d'agafar la vaca pels collons*".

Bé, per glossar l'esmentat congrés i agrair als especialistes el seu pas per Sueca, l'ajuntament del meu poble va publicar una nota de premsa que, entre altres coses, assegurava, literalment: "*El fet que durant el mes de novembre, una de les pitjors èpoques per al turisme, no haguera lliure ni una sola habitació de l'hotel, i que els restaurants de la nostra ciutat estigueren plens, fa pensar en els considerables beneficis econòmics que es poden aconseguir per este camí*". Ja em diran vostès si això no es trobar-li els collons a la vaca: turisme filosòfic en temporada baixa. I encara hi ha qui diu que les idees de Fuster han perdut vigència!

C- CONCLUSIONS

1) Importància de l'aportació d'aquest escriptor

Com hem vist al llarg del treball, Fuster va ser un intel·lectual de cap a peus amb una gran dosi de treball i d'autoexigència contínua que es veu reflexada en els escrits que va elaborar. Mitjançant els diferents punts que s'han tractat en aquest treball, és hora que el lector valore la possible actualitat o no del pensament fusterià, si pot aportar i sobretot, aportar-li personalment algun ensenyament el suficientment important com per a poder contemplar l'opció d'obrir una porta a la lectura de Fuster.

Aquesta pot semblar així una **proposta arriscada** que es llança per tal de seguir el que Fuster buscava als seues escrits: fer pensar, aprendre a pensar. Un camí obert potser seria practicar aquesta proposta mitjançant els escrits d'aquest escriptor riberenc. Així doncs, en aquesta proposta es pretén posar en pràctica la investigació i recerca que hem fet sobre l'autor i que el treball no es quede sols en un aspecte teòric sinó veure la

possibilitat de posar en pràctica aquest aprenentatge on l'escepticisme, la crítica i la reflexió, apareixen com els pilars bàsics, com els motors de la reflexió, on la ment oberta siga el primer pas per assolir una llibertat intel·lectual que ens faça créixer com a persones.

Dit açò, plantegem els escrits de Fuster com una proposta per tal d'entendre el nostre voltant i poder qüestionar-nos i entendre el dia a dia mitjançant l'ús de la reflexió i del pensament. Posar en marxa el nostre sistema crític i viure una mica menys apresada i més segurs del que fem i del que passa al nostre voltant més proper. Una bona manera de fer-ho és utilitzant les noves tecnologies i els mitjans de comunicació per tal de trobar temes que ens puguen interessar de manera personal.

2) Valoració personal

El punt de partida, l'espurna d'aquest treball ha sigut el recull *Discordances*, el qual encara que en ell podem trobar moltes petjades del pas del temps, m'ha permés veure no tant l'actualitat d'aquests escrits sinó adonar-me de la preocupació de Fuster per tractar coses del seu temps.

Fuster, ni va ser un geni, ni un mite; era un home que pensava i que feia pensar. Açò és el que més importa, fora de mitificacions, ser-ne pràctic i viure coneixent-nos i acceptant-nos o no pero sabent QUI SOM, cosa gens fàcil d'assolir.

ANNEX

DECADÈNCIA DE L'HUMOR

S'ha parlat, recentment, d'una decadència de l'humor. No ho sé, potser sí. En realitat, convindria de posar-nos d'acord pel que fa a la paraula, abans de res. Quan es diu "humor" se sol entendre "bon humor". El "mal humor", per descomptat, no entra en consideració: sobre aquest, que jo sàpiga, no opina ningú. Pot ser que es done per fet que el "mal humor" constitueix, si no la norma, almenys una constant establerta, sense gaires alts i baixos al llarg dels temps. El "bon humor", en canvi, pertany a l'àrea de les excepcions. Hi ha gent així: benhumorada per naturalesa. Són, per regla general, tipus expansius, de paraula jovial i ànim optimista, que riuen i tendeixen a fer riure. Però no abunden. Un va pels carrers, circula en metro o en autobús, entra en una cafeteria o en una botiga, i l'habitual és veure cares llargues, d'expressió avorrida o severa, a penes de tard en tard amb el rictus d'un somriure. Els mateixos xicots que es lliuren a les delícies de la marginació tenen un aspecte arrugat, endormiscat, d'estricta indiferència.

En unes altres èpoques va ser diferent? Algú ha d'haver escrit, ja, una història del riure. Perquè hi ha rialles que han passat a la història: si més no, com a referències proverbials. La

“riallada homèrica”, pose per cas. O les folgances goliardesques, que ataüllem a través dels “carmina burana”. I les seues seqüeles: els “fabliaux”, el “Gaudeamus igitur”, el mateix Rabelais. La “vella i alegre Anglaterra”, catòlica i cervesera, que tant enyorava Chesterton, en seria una altra dada. No allargue la llista. Res d’això, d’aquesta presumpta jocunditat, té un paral·lel actual. Ni tan sols el verdader *humour* del XVIII i del XIX. Seria curiós fer un recompte de les manifestacions de “bon humor”-i com oblidar els Brueghel, amb els seus tiberis i les seues dances?- que han deixat constància de la seua evidència. Ptser l’últim episodi vistós seria la denominada “belle époque” del xampany i el cancan. I repetesc: on són els seus equivalents d’avui? La pregunta següent seria: per què no se’n produeixen? La nostra societat és més aviat trista.

Aquesta és l’aparença. Un sol minut de reflexió ens durà a una certa desconfiança. Rere la gresca documentada dels nostres rebesavis-esl de Grècia i Roma, els medievals, els renaixentistes, els divuitescos, i fins els de la “belle époque”- hi havia esclaus, misèria, epidèmies fastuoses, actes de fe, fams, dolors increïbles. Els relats amens del *Decameró* són una illa enmig de la pesta devastadora. Tenim dret a sospitar que aquelles taboles, aquells festivals de diversió, van ser merament compensatoris: a més truculència fatal, més necessitat d’“excessos”. El “gaudeamus igitur” ve seguit de “iuvenes dum sumus”. I no solament es tractava d’aprofitar la joventut, sinó la precària salut disponible. Els clergues hi estaven en contra, teòricament. No va faltar mai el predicador tenebrós. Però la multitud feia tot el que podia per traure el suc a la seua vida curta i afligida. “*Muérase Marta, muérase harta*”, diu la dita. Cadascú era una Marta que, abans de morir-i morien de seguida-; intentava la fartera: la fartera del que fos, la gola, la luxúria, la peresa, i el riure.

Les coses han canviat, i tant! Han desaparegut o s’han mitigat moltes de les amargors d’antany. N’hi ha de noves: la contaminació, l’“estrés”, les amenaces nuclears, i la resta. Però en el pla quotidià, les aglomeracions urbanes i fins els residus rurals se senten més segurs. Els dispositius de la tecnologia, els negocis de la indústria i del comerç multinacionalment

disparatats, el paternalisme dels estats capitalistes i socialistes, garanteixen a les multituds un “estàndard” de supervivència relativament discret. La contrapartida és el tedi. És un tedi objectiu. I és, a més a més, el desig de controlar el colesterol, d’evitar els infarts, d’esquivar el càncer, de “mantenir-se en forma”. L’antic “bon humor” s’esfuma. L’antic “bon humor” era una fatxenderia davant la mort que sotjava. Davant d’una vida breu, s’imposava la rèplica dels “abusos”. Avui, les últimes generacions sorgeixen sense pestes i amb aspirines: sense amenaces tràgiques i amb una farmàcia molt eficaç.

No ha de sorprendre’ns la decadència del “bon humor”: el “bon humor” tradicional era antihigiènic, golafre, ebri. Que també ho són les drogues, l’alcoholisme i el que vinga? Sí, però menys. El que predomina és la dieta plausible, l’exercici relaxador, o, entre les classes modestes, un estrany neoestoïcisme forçós, a còpia de llaunes de conserva, pollastres de granja i verdures pansides. No s’observa el menor indici d’una “rialla” autèntica. Les discoteques del dissabte a la nit són pura gimnàstica, i els seus flirtejors, una altra gimnàstica, sòrdidament genital. Riem poc. De fet l’única rialla que continua vigent és la de la sàtira. Encara hi ha individus amb capacitat de riure-se’n de tot el diví i art de l’humà. Ben mirat, no consumim un altre “humor”. Les revistes del ram es nodreixen del sarcasme refinat i empipador. Aquest és l’“humor”-un “humor” de mala llet: un “mal humor” que fa riure- predominant. En decadència? Probablement. La “despolitització” regnant tampoc no dóna per a més... Sens dubte, riem poc i malament.

(15 de setembre de 1978, núm. 339. Dintre de *Discordances*)

PRIMER ENCONTRE

JOSEP FRANCO

Paqui Morales: Quins aspectes destacaries del pensament fusterià en general?

Josep Franco: Sobre aquest tema he pensat moltes coses i també n'he escrit molt però intentaré resumir un poc el tema, encara que no és fàcil degut a la ingent producció de Fuster. S'ha escrit molt diguent que Fuster era l'últim humanista (periodistes i gent que també l'ha descrit, en general així). Sigam indulgents amb aquesta etiqueta que els venia bé però que no sé jo si era la descripció més adient.

Així com des de fa una temporada prou llarga sembla que les persones que han de saber d'alguna cosa han d'estar especialitzades (la qual cosa s'ha demostrat que no dóna bon resultat, i això ho saben països que tenen uns sistemes educatius més avançats), **l'ànsia de saber** de Fuster era enorme en el sentit que igual li interessava la física quàntica, com també la pintura, la fotografia, la música... No era que li interessara tot, perquè sí que posava limitacions a certes coses, però el seu **interés pel coneixement era d'abast universal**. Per tot el que hem dit és evident que era un humanista però per

una altra banda, hi ha un fonament en la formació de Fuster eminentment MARXISTA i aquest tret no te'l pots deixar en un segon terme alhora d'entendre a Fuster.

Crec que Fuster tenia una formació marxista en el sentit que tal vegada no s'havia llegit Marx (que podria resultat més pesat de llegir i que per a la majoria de gent, més avesada a les llengües llatines l'alemany no deixa de ser un problema); ell no va llegir Marx en la llengua original però sí mitjançant les traduccions. I ja no tant Marx com estudiosos de Marx que anaven reinterpretant-lo, adaptant-lo a les necessitats de cada època, Gramsci, sobretot, Althusser, Foucault.... Aleshores, el principal aspecte que destacaria personalment del pensament de Fuster és que és **intensament humanista passat pel tamís del marxisme** o si vols al revés, un pensament marxista ampliat des del punt de vista humanista, , aquests serien per a mi els dos pilars del pensament fusterià, encara que destacar-ne únicament dos pilars és difícil en Fuster però són per a mi els fonaments del coneixement fusterià”.

P: I des de la vessant filosòfica? Perquè també se l'ha descrit com a filòsof....

J.F: Sí, el mateix, trobe que tan humanista com Erasme, per exemple i tan marxista com Marx. Recorde d'haver-lo sentit parlar amb una admiració rara en Fuster, perquè una de les coses que més vaig entendre de Fuster és un dels seus aforismes on diu: “qui compren no admira”, ho siga, ell estava **més decidit a comprendre que a admirar**, però jo l'he sentit parlar amb admiració (la qual cosa vol dir que no l'acabava de comprendre) de Wittgenstein, no? Recorde a Josep Lluís Blasco i a Júlia Blasco que estaven molt interessats en això del marxisme i que per tant, parlaren alguna vegada amb ell de Wittgenstein i ell això no ho acabava d'entendre; fins a eixe extrem de deconstrucció de la filosofia no arribava; parlant de deconstrucció, crec que Derridà o altra gent d'eixes, no eren sants de la seua devoció.

P :I de la persona de Joan Fuster?

J:F: Evidentment, la persona és indestriable de l'intel·lectual però això ell en un moment determinat també ho deia, “a mi m’ha tocat fer de Joan Fuster, jo haig de fer el paper de Joan Fuster” i en un moment determinat, fer-ho és ben fotut perquè ell està contínuament formant-se, intentant obrir-se al món, donant a conèixer les seues idees i tot això pot ser una cosa però...en el moment en el que Fuster es converteix en un mite, en un personatge..., això li resulta difícil de dur a les esquenes, perquè no és fàcil i com a persona... doncs era un fadrí recalcitrant i això és evident que ja marca el caràcter; el fet de no haver tingut una família, no haver conviscut amb una parella ... l’assimila al caràcter de molts homes i dones que han viscut en aquests circumstàncies.

La formació d’ell, diguem, familiar, l’ha de trencar precis per a poder fer el que a ell en realitat l’interessa, per a poder dedicar-se a mirar el món des de la perspectiva que l’interessa, que no és per descomptant la perspectiva que li ensenya son pare o la que veu en sa casa sobre els carlins, ni és tampoc la perspectiva del que la gent pensa i que desconeix (per exemple, Fuster, cada moment de l’any, des que faltà el seu pare, acompanyava a la seua mare, la senyora Maria, a missa, pel carrer Mare de Déu i Fuster això ho assumeix com a fill únic perquè sap que a sa mare això li agrada i ho fa sense més).

Per una banda és un home que busca la solitud per poder dur la seua activitat, però per l’altra, també li interessa la socialització, conversar, debatre... la qual cosa resulta difícil. En el moment en el que en conter de ser només Fuster passa a ser Joan Fuster (i tot el que això comporta, sobretot en l’última part dels 70 i la primera dels 80) li costa,

li costa assumir-ho i després... a una persona que li han fotut dues bombes en casa...
pues la veritat és que molt agradable no és.

Com a persona no era una persona, diguem amable, simpàtica, divertida... amb els seus sí, però de cara als altres... no massa, tanmateix després amb els xiquets, els seus amics i similars era carinyós. Un dia, quan la meua filla era menuda anàrem a sa casa i em va dir: “Papà i com és que aquest home té tants llibres si és fuster”?, clar, a Fuster això li va fer moltíssima gràcia i el mateix amb els fills de Toni Domingo, i que sempre li han dit “tio”.

P :Creus que dels nombrosos temes que va tractar, algun d’ells té actualitat? Quin o quins? Per què?

J.F: Els temes... com ja hem parlat abans, és tot. Li interessa tot; una altra cosa és que després ell... per exemple, en *El País Valencià*, que està escrit en castellà i que és del 62 (per tant ell té 40 anys, en plena maduresa, ja és un home dret i fet, encara relativament jove però ja madur) doncs, en aquest llibre ja es veu que a d’ell li interessa tot perquè en *El País Valencià*, parla d’història, de geografia, de formacions rocalloses en tal lloc, parla de les coves, de la producció agrícola, de la producció industrial, de costums, de religions, parla de personatges que han passat per eixe poble, que han viscut o que han naixcut.... li interessa tot, **TOT**. Per cert, aquest llibre és una de les guies turístiques més amenes i més completes que pot llegir una persona que vol conèixer el País Valencià. És molt difícil dir: este tema és el que l’interessava més, li interessava tot.

P:Què penses del fet que moltes vegades, sols se li enfoque des del punt de vista del tema polític?

J.F: Sí, a mí això sempre m'ha cridat moltíssim l'atenció, ho siga, hi ha gent que es declara molt fusteriana i no el practiquen en absolut. Em crida molt l'atenció quan molts "fusterians" fan afirmacions taxatives; això és el menys fusterià del món; quan una persona que es declara fusteriana fa una afirmació taxativa, a mí se m'erissa la pell. Per a ell, tot era qüestionable i tenia clar que qualsevol idea que tu deixes caure, una altra persona perfectament et pot dir que és el contrari, que estàs completament equivocat i fer-t'ho veure. Eixe és el **fonament marxista de Fuster**. Qualsevol tesi comporta una antítesi, i a partir d'eixe enfrontament, si podem arribar a una síntesi satisfactòria... collonut, però si no podem arribar pues mira...O també, fusterians que defensen Fuster visceralment; **la visceralitat és una cosa que no té res a veure amb Fuster**. Per molt que li ho hagen atribuït, Fuster no tenia res de visceral, res. Era massa RACIONAL, és de veres que les persones de raó també tenim sentiments i també tenim coses que influeixen en la nostra vida i en la nostra manera de pensar o de veure les coses o de tractar d'explicar-les però la racionalitat el definiria notablement . Si pot haver un excés de racionalisme eixe seria el pecat ... perquè acusar-lo de visceral o de buscar-li tres peus al gat des del punt de vista sentimental de dir és que això tal i qual...em sembla l'actitud menys fusteriana que pot haver.

P: L'any 2012 Joan Fuster serà recordat a la 27 Trobada de la Ribera, què et sembla?

J.F: Esperem que es reaprofiti, a d'ell no li savia mal que l'aprofitaren.

P: Sí però sempre que no es comercialitze, no?... perquè si l'utilitzen per difondre el que cadascú sap utilitzant el seu nom per eixir en la foto amb el poder de convocatòria que té el seu nom i no per l'interés en l'obra d'ell mateix...

J.F: Sí, és veritat. Jo recorde perfectament que , quan Fuster va morir, va aparèixer una abalança de papers als mitjans de comunicació i tal ... i a mí no se'm llevava mai del cap el que va escriure el propi Fuster el dia que va morir Eugeni d'Ors (cap a l'any 54),

va dir que davant una mort així, el millor era conservar un silenci respectuós; reflexionem i a veure què diguem després d'ell. Per a una persona que es senta fusteriana, aquesta manera de pensar la trombem normal perquè entra ja dintre de les previsions de Fuster que sabia i per tant, no ens sorprenen.

P: Ha influït en la teua obra?

J.F: Sí, supose... en principi.. també és un tòpic però és veritat. La primera influència en la meua obra és .. quan, per exemple, Fuster deia: “Tu burro dels collons, tu no has llegit eixe llibre?” Tu deies, osti, Fuster té raó, no he llegit eixe llibre, me'n vaig correns a llegir-lo; per a mi la primera influència és eixa perquè jo moltíssimes coses, si no ho havera dit ell,com per exemple, llegiu *Tristram Shandy* (Sterne) o la *Muntanya màgica* (Thomas Man)...la primera influència comença per tot açò... com a INCENTIU PER A CONÈIXER. El món està ple de coses que ignores i ves acomiadant-te si vols saber alguna cosa al complet.

Després, la segona influència és la **fluïdesa del llenguatge**, la **naturalitat** amb la qual s'expressa; no tant en la primera època, sinó a mesura que va ensenyant-se a escriure, (per dir-ho d'alguna manera), la **fluïdesa** de Fuster és impressionant. Ell va escriure d'una forma molt natural. Deia que s'havia d'escriure per intentar que el lector no sofrira i això, Pla i Fuster, eren capaços de fer-ho. Jo també ho intente. De fet, un dia en un acte, Reyes Juan, va dir sobre els meus llibres que jo escrivia d'una manera que pareixia que està escrivint a posta per al lector, per a tu que estàs llegint en aquests moments... en la vida m'han tirat un “*piropo*” més bonico. Això jo li ho dec a Fuster i també qualsevol persona que escriga passablement bé en català en els nostres dies. Si algú és capaç d'escriure d'una manera que la gent entre en la lectura, que no li parega

un suplici i que la lectura siga amena i al mateix temps, atractiva, això pense que és estrictament, gràcies a Fuster (i a algunes quatre o cinc persones més).

P: Com és possible aleshores, que no es difonga més a Fuster i a la seua obra si té tantes possibilitats i escriu d'una manera tan senzilla?

J.F: No oblidés que la indústria editorial, no deixa de ser una indústria i el temps contemporani fa que les coses es cremen a una velocitat impressionant, no? de fet, si et fixes bé el que funciona per ahí a nivell editorial són les novetats i les coses que se trauen perquè fa 50 anys... celebracions, commemoracions, efemèrides...i no obstant això jo estic segur que un grup de lectors els dóna igual i el que volen és gaudir del llibre i passar-s'ho bé i si damunt aprenen, pues millor però són una minoria tan gran que les editorials els ignoren. Fa poc Bromera va publicar una edició amb fotografies de Francesc Jarque, de l'Albufera de València ... Aquest llibre, *l'Albufera de València*, l'haurien d'obligar de llegir a la gent perquè és un llibre amé, ple d'informació. Aprens coses que ignoraves, està molt ben escrit, amb amor i amb carinyo... i fins i tot, eixe llibre en concret, amb una miqueta de sentiment i tot ...encara que ell diu "ahhh això dels paisatges jo..."i després és mentida, et descriu els paisatges, intenta posar una certa distància entre ell i l'objecte de la seua literatura, però és impossible, és part seua.

P: Al meu treball plantege una proposta arriscada amb la finalitat d'apropar a Fuster

J.F: Sí, eixa era la intenció de la Biblioteca Joan Fuster que crec que era una de les col·leccions de Bromera que en algun moment determinat pues sí que va funcionar així. Encara que després la mateixa dispersió de la producció editorial fa que...

P: Jo crec que a Fuster l'han fet fosc

J.F: Sí, jo crec que una gran part de culpa l'ha tinguda el procés que hi ha hagut després de la seua mort. Després de la seua mort han passat coses molt lletges, més que res perquè demostren la misèria de la condició humana, una cosa que Fuster havia dit i que

havia escrit moltes vegades fent referència a que la condició humana és prou miserable ... però per exemple mentre va funcionar l'Associació d'Amics de Joan Fuster, van fer editar uns pocs llibres que van funcionar molt bé i que la gent els va agradar molt. Un dels últims que tenien que era l' *Obra impia*, eren tots els poemes que havia escrit Fuster de tema religiós, que nosaltres estavem segurs que a d'ell no l'hagués agradat i ahí és on es va parar, però publicaren els dibuixos, publicaren una sèrie de coses que jo crec que eren tema de publicació i que els entenia molta gent.

P: Fuster tractava una gran diversitat de temes a les seues reflexions. Penses que les podríem trobar actualment en qualsevol diari o blog?

J.F: Sí, sense dubte. Són temes universals i tindrien molta actualitat i molts d'ells són atemporals. Quan llegeixes, si tu tapes la data sembla que estiga parlant de temes actuals. Segur que un dia com hui (mort de Gadafi i final ETA). No deixa de ser curiós perquè per una banda hi ha una opinió pública, un sector de la societat molt content perquè ETA ha deixat les armes i per una altra banda hi ha un altre sector de la societat molt contenta perquè han vist en imatges com han mort violentament a una persona. No deixa de ser paradoxal això, no? Que el mateix dia s'alegren per dues coses absolutament contràries. Joestic segur que si busquem en els diaris de Fuster, trobaríem alguna referència a això., segur. Perquè era un home que li interessava tot el que passava al seu voltant i era capaç, i això ho ha demostrat en centenars d'articles que ha escrit, que podria traure punta a qualsevol tema. Això intenten fer-ho hui en dia els columnistes i... hi ha columnistes que xe, seria millor que t'arretirares o que escriviris sols un dia al mes i els altres els dedicares a descansar i penses, però per favor, no intentes escriure un cada dia perquè sinó passa el que passa.

P: Quins creus que eren els principals destinataris dels escrits de Fuster ? A quin tipus de lector creus que s'adreçava?

J.F: Dona, llegien més gent acomodada però també podries trobar al lector en qualsevol bar d'obrer llegint i estaven escrits en castellà, per descomptat. Com saps tu que una vegada has publicat un article a *La Vanguardia*, com saps tu si el que està llegint-lo és un intel·lectual o un obrer? Escrivia amb un llenguatge que arribava a tothom, tant en català com en castellà. Encara que en castellà se li notava que no era la seua llengua, la seua formació en aquest idioma era més bé decimonònica, perquè fins un cert moment tampoc li interessaven certes coses escrites en castellà, perquè també dia, per a què, no? Havia llegit Unamuno, havia llegit alguns altres però tampoc hi havia més on triar. Li interessaven més unes altres coses i aleshores, eixe castellà acadèmic que escribia i que de quant en quant deixava anar alguna cosa ... era un contrast prou notable entre un castellà normal i correcte, ultracorrecte en alguns casos, i amb alguna pinzellada molt popular que era el castellà que es sabia ací a Sueca, jo crec que això li donava a Fuster un tarannà peculiar pel que fa als articles escrits en castellà.

Després va escriure en *Por favor*, que ja m'explicaràs a mi, home, en *Por favor* era una revista per a intel·lectuals d'esquerres, per dir-ho d'alguna manera. Escrivien Marquez Montalbán... però compartia pàgina amb Fernando Sabater que ara és de Progreso i democràcia o coses d'eixes, com ara també el Toni Cantó.

Sobre el tema de si escribia tebeos per a intel·lectuals... algun ha escrit però ell escribia en diaris que arribaven a tot el món.

P: Com apropiaries el pensament i les reflexions que plantejava Fuster al lector actual? Joves, majors, amb nivell intel·lectual alt....

J.F: Doncs triant algunes de les coses que més universals i atemporals siguen, que no estiguen vinculades a un fet cultural determinat... per exemple, un llibre que va escriure Joan Reglà juntament amb Fuster sobre el bandolerisme català (Reglà la part històrica i Fuster la part cultural) és un llibre molt divertit on es van explicant coses i es rescaten

romanços i coses sobre bandolers que són molt curioses. La part que fa Fuster que se centra en la influència del bandolerisme en la cultura, crec que és impressionant. L'*Albufera*, un altre llibre que crec que és molt divertit i molt interessant, determinats aforismes els més atemporals possibles que també facin pensar a la gent, fragments del *Pais Valencià* traduïts o sense traduir... hi ha moltíssimes coses que es poden fer.

P: Aleshores, comercial és cent per cent.

J.F: Sí, sí, sí. Eixa era la intenció en un principi de la col·lecció de la Biblioteca Joan Fuster, el que passa és que després han passat coses que ho han tergiversat tot, i a més, també s'ha anat publicant la *Correspondència*, que això és una cosa que interessa a menys gent. Però si tu furgues en la correspondència també pots traure trossets molt divertits.

Quant ell escrivia als exiliats que estaven a Amèrica, com descrivia alguns amics i alguns enemics, la formació... això per exemple jo crec que a qualsevol adolescent que tinga un mínim interès per tot el procés de formació d'un escriptor, d'un intel·lectual, d'un pintor...qualsevol adolescent que tinga una certa ansietat i curiositat de fer alguna cosa amb trellat, eixe **procés d'aprenentatge** que mostra Fuster en les seues cartes ha de ser divertit; triant-lo, lògicament, perquè hi ha cartes que fan referències que si no tens un bagatge previ, no pots entendre, òbviament. Es poden traure molts temes de Fuster que poden ser interessants per a molts col·lectius contemporanis però és el que hi ha.

P: Penses que qualsevol pot llegir i entendre Fuster? És a dir, el pensament de Fuster era accessible?

J.F: Sí, bé, qualsevol que sàpiga llegir, perquè clar...estem en un moment de la vida que els analfabets funcionals són nombrosos i no ho dic per intuïció, sinó per experiència, la dificultat que tenen per comprendre és molt elevada. Llevat d'aquests casos, qualsevol persona mitjanament lectora i que no tinga aprensió a la lectura està perfectament capacitada per llegir moltíssimes coses de les que va escriure Fuster (no totes, però sí moltes). Jo recorde perfectament tres articles que van eixir a la Vanguardia, molt llargs i amb lletra ínfima, titulats *Don Paco y mi pueblo* 1,2,3 que era sobre Peris Mengeta, que va ser diputat. Eixos tres articles, per a qualsevol suecà que tinga un mínim d'interés en saber coses sobre el seu poble i per què el seu poble és com és, són imprescindibles. Fuster explica una sèrie de coses molt divertides, amb un to molt amé i divulgatiu, això és precís que la gent ho lliga i li agrada, és precís.

P: Creus que la gent sap realment qui era Fuster? (sobretot els joves)

J.F: A mi em fa la impressió que no. Joves i no tan joves, als professors com a mínim els sona però falta molt camí.

P: Trobes a faltar escrits i referències sobre Fuster i les seues obres actualment?

J.F: Sí, moltes i en alguns casos d'una manera malintencionada, perquè hi ha coses que tu les veus i que coneixes el fonament fusterià que n'hi ha i és una qüestió de consultar bibliografia. En línies generals, i salvant excepcions, una bibliografia mostra quins són els llibres que no ha llegit l'autor i els tres o quatre dels que ha tret les idees. Aquestos, moltes vegades no els inclou, no siga cosa que algú s'adone d'on ho ha tret. Això és el que més malícia em dóna, que hi ha coses que són fusterianes i que ara ho presenten com si fos el gran invent.

P:Quines petjades veus del pensament de Fuster en l'actualitat? (Si és que trobes que hi ha alguna).

J.F: Jo crec que encara té la gent... , mira per exemple, en l'any que està celebrant-se els 25 anys de Bromera i tota la pesca, joestic absolutament convençut que sense Fuster, això no existiria, és una cosa que la tinc claríssima, tanmateix, on més va treballar Fuster , on més va influir , que és per exemple en tot aquell grup que està al voltant d'Eliseu Climent, allí és on més diluïda està la influència de Fuster i tampoc ho veig massa clar en l'assaig contemporani que està publicant-se... però sí que està per exemple en Ferran Torrent; Ferran Torrent és un tio molt fusterià; la seua manera d'entendre les coses, la seua manera d'aproximar-se és molt fusteriana. Francesc Mira o també, Isabel Clara-Simó, que és una de les persones més fusterianes que existeixen. L'herència de Fuster sí que està i el més bonic de tot això és que ninguna d'estes persones que t'he dit pretenen atribuir-se l'herència de Fuster i per això mateix són més fusterians que els que sí que volen atribuir-se l'etiqueta; certes càtedres que es diuen Càtedra Joan Fuster i coses així ...

P: Què penses de les Jornades anuals que es fan de Joan Fuster a Sueca?

J.F: No crec que a Fuster li hagués agradat. Hauria sigut molt més bonic per exemple plantejar el següent: a veure, Fuster què deia d'açò? Utilitzen el nom de Fuster però el que estan fent... és un punt de vista estrictament endogàmic. La llàstima de la Universitat, és que dintre de l'entitat hi ha PERSONES i les persones, doncs ja es sap...

SEGON ENCONTRE

MANUEL BAIXAULI

Paqui: Quins aspectes destacaries del pensament fusterià en general?

Manolo Baixauli: És un pensament racional i escèptic, antítesi del fanatisme.

P: I de la persona de Joan Fuster?

M.B: El seu esmolat sentit de l'humor, la seua humanitat.

P: Creus que dels nombrosos temes que va tractar, algun d'ells tenen actualitat? Quins?
Per què?

M.B: Si n'exceptues temes puntuals del dia a dia polític o social sobre els quals va escriure en la premsa, la resta es mantenen frescos i vigents. Fuster no era un simple columnista, sinó un escriptor en majúscules, i la qualitat de la seua obra no perd amb el temps.

P: Ha influït en la teua obra?

M.B: I tant! Qui sap si jo, i molts com jo, hauríem escrit en català sense el seu referent.

P: Com?

M.B: M'ha influït en el model de llengua i, també, en l'estil. Fuster és un antibarroc, busca sempre la claredat, sense defugir la profunditat.

P: Fuster tractava una gran diversitat de temes a les seues reflexions. Penses que les seues reflexions les podríem trobar actualment en qualsevol diari o blog?

M.B: Encaixarien bé en un blog, perquè Fuster era un escriptor de **distàncies curtes**, de textos breus. Però no conec cap bloqueig actual que estiga a la seua alçada.

P: Quina creus que és la raó per la qual tindrien actualitat les seues reflexions?

M.B: Ell escrivia sobre temes essencials de la vida (la identitat, la llibertat, les relacions humanes, la història, etc), i això no caduca.

P: Quins creus que eren els principals destinataris dels escrits de Fuster ? A quin tipus de lector creus que s'adreçava?

M.B: A un lector intel·ligent. Els obtusos el malinterpreten.

P: Com apropiaries el pensament i les reflexions que plantejava Fuster al lector actual?

M.B: Crec que som els individus els qui ens hem d'apropar a una obra, i no a l'inrevés, però això sempre és més fàcil si hi ha bones edicions i bona difusió de l'obra. Cal difondre la seua obra als mitjans de comunicació, cosa que ara, amb els qui manen, sembla una heretgia.

P: Penses que qualsevol pot llegir i entendre Fuster? És a dir, era accessible el pensament de Fuster?

M.B: Qualsevol que no siga massa curtet.

P: Creus que la gent sap realment qui era Fuster?

M.B: No, de cap manera. La gent toça d'oïda, sense haver-lo llegit.

P: Trobes a faltar escrits i referències sobre Fuster i les seues obres actualment?

M.B: S'ha escrit i s'ha publicat moltíssim sobre Fuster. El que falta és difusió per canals no especialitzats, per canals més populars i massius.

P: Quines petjades veus del pensament de Fuster en l'actualitat? (Si és que trobes que hi ha alguna).

M.B: Moltes: un fum de bons escriptors en català, una consciència creixent de país, un major autoconeixement dels valencians...

TERCER ENCONTRE

Paqui: Quins aspectes destacaries del pensament fusterià en general?

Xavier Serra: Jo no separaria el pensament de l'escriptura, però de l'escriptura destacaria l'estil i del pensament, que haja trobat una manera de ser un pensador escèptic, d'un escepticisme moderat i que al mateix temps haja sigut capaç (des de la seua posició escèptica), de ser coherent sense caure en dogmatismes ... Fuster ha sigut capaç d'elaborar una qüestió plena, que toca des de la política , que és l'aspecte que més crida l'atenció del Fuster del moment, fins a qüestions filosòfiques, encara que a ell no li agrada l'etiqueta d'esser filòsof. De l'obra de Fuster destacaria aquestes dues coses: la formulació de **l'escepticisme coherent** i l'estil.

P: I de la persona de Joan Fuster?

X.S: A diferència d'altres persones que entrevistars, jo no l'he conegut. Jo sóc d'una generació posterior i no he tingut cap relació directa amb ell. El conec únicament a través de l'obra. La influència és indirecta i del que m'han contat d'ell.

La major part de gent que escriu sobre Fuster... no aporten res. No sols és una cosa que passa en Fuster, passa sempre. Per exemple, en Maragall , Josep Pijoan va escriure un llibre sobre Maragall que es diu *El meu Don Joan* doncs bé, sobre Fuster s'han escrit molts "El meu Joan Fuster"; és a dir, els articles i els treballs que s'han encarregat a persones que van conèixer Fuster personalment, la major part d'aquestes persones han pensat que era suficient explicar la seua experiència personal i subjectiva sobre Joan Fuster i per tant, això els ha servit d'excusa per no endinsar-se en absolut en la seua lectura i en l'obra. Pràcticament el 90 per cent del que s'ha escrit sobre Fuster està fet... escapant , fugint de l'estudi i basant-se únicament en experiències subjectives, i això no té cap valor.

En molts llibres que s'han fet sobre Fuster, jo deixaria a banda, com a treballs positius, un monogràfic que es va fer en *Afers* i un monogràfic que es va fer en *L'Espill* els quals van ser millors que els primers llibres que es van fer quan va morir Fuster (un el va patrocinar la CAM i l'altre, la Universitat de València i es van fer massa depressa, plens del "meu Joan Fuster").

P: Aquestes coses, poden haver contribuït a fer fosc Fuster?

X.S: Fuster no és fosc. Una persona amb formació mitjana pot llegir-lo i entendre'l; si de cas, trobarà algunes dificultats de vocabulari (perquè ell utilitza un vocabulari culte molt ric) però l'estil i la forma d'expressió encara que no és col·loquial, de vegades sí que simula l'oralitat. El seu discurs no és difícil de seguir. Quan apareix un autor així, i a més és tan conegut i se suposa que "tots" l'han conegut, què passa, doncs que ningú no es molesta a explicar-lo; ningú s'ha molestat a explicar Fuster, perquè se suposa que els lectors als quals ell llança determinat missatge, ja l'entenen, val?

Si Fuster haguera sigut fosc com per exemples, Heidegger, aleshores tal vegada haguera hagut un divulgador del pensament de Fuster però com que no ho era, ningú s'ha preocupat de la seua divulgació. Aquest fet suposa que encara que Fuster no siga difícil, és important tenir present que va ser molt dispers. El pensament de Fuster, degut a que es va dedicar al periodisme i per la manera que tenia de confegir els llibres, estan plens de senyals d'un a l'altre (temes tractats en un lloc i en un altre, de vegades aforismes que es troben desenvolupats en un estudi llarg i al contrari...) tot açò fa que el primer entrebanc que pugam tenir per comprendre Fuster siga la dispersió, la qual cosa exigeix evidentment intentar llegir el màxim de la seua obra. Llegir-ho tot és difícil perquè, encara hi ha coses massa disperses que van traguent-se poc a poc, com per exemple el que a tu t'ha mogut a fer aquest treball, la recopilació del llibre que comentes de *Discordances* que pertanyen a la revista *Jano*.

D'altra banda, l'edició de les *Obres completes* de Fuster no s'han portat com jo crec que es podrien haver dut i això ha suposat que, per exemple el segon intent d'edició, se n'haja anat a terra, i això és molt perillós. L'edició de les *Obres completes* l'estava fent Edicions 62 i havien tret 7 volums. Comencen a editar-se en el 68, per tant Fuster era un autor relativament jove i ja comencen a editar-li les obres completes, la qual cosa evidentment li dóna un gran prestigi. Quan comencen a editar les *Obres completes*, els volums els prepara el propi Fuster, que és com s'han de fer, o bé les prepara algú que sap molt de l'autor o bé el propi autor (aquest fet és l'ideal). Aquests volums estan molt ben editats. Estiguent Fuster en vida es publiquen fins a 7 en Edicions 62, sense canviar format. En un determinat moment, a partir del número 4 canvia la pell (de marró a roig) però per dins l'edició era magnífica, era l'edició que volia Fuster. Quan mor Fuster, sembla ser, segons Palàcios, que ell mateix prepara el volum 8 (ja no era de Fuster però

almenys era d'una persona que el coneixia i que era propera i per tant estava preparada per a continuar).

Enlloc de continuar l'obra completa en el mateix format Edicions 62 decideix canviar de format: aleshores fa un volum molt més gros, en negre i comencen altra vegada a partir de zero. A sobre, el que oferien en aquest primer volum, que era caríssim perquè era molt gros, estava ja tot repetit en els altres volums, era un refregit i no oferia cap al·licient per a aquelles persones que estaven seguint els anteriors volums, pertant, va ser difícil de vendre-lo. Després d'aquest fet, queden parades les edicions de les *Obres completes*.

L'acord per a portar endavant un tercer intent d'editar-les, el pren l'hereu, Josep Palàcios en Edicions 62. És un llibre que porta tres pròlegs: un de Furió, un de Palàcios i un conjunt de Furió i Palàcios (un llibre "molt prologat"). El més trist és que la situació d'una vertadera edició de les *Obres completes* de Joan Fuster, és inexistent. Qui s'encarrega de fer edicions de llibre de Fuster? Per sort Bromera que tingué la idea de fer una col·lecció de Fuster i va, de tant en tant, traent textos, per tant la situació ha millorat. Després l'editorial *Afers* s'ha atrevit tímidament amb un parell de textos però eren textos que ja estaven publicats i el més interessant és fer com en aquest volum de *Discordances* que eren textos que no s'havien publicat. Clar, si ho ajuntes tot, el difícil de Fuster què és?

Llegir-lo en articles solts no és difícil, el difícil és tindre la visió de conjunt i una cosa que no hem dit encara, veure l'EVOLUCIÓ. Fuster va tindre una evolució (ell mateix ho remarca en una carta a Júlia Blasco) i això, no s'ha tractat. El problema en Fuster és

que la seua obra és molt extensa, dispersa i per tant, necessita ser contemplada en conjunt, però a banda d'això necessita ser contemplada diacríticament (contemplant per tant l'evolució). Problema: qui ha fet això? Ningú perquè suposa massa esforç per a algú que se suposa que ja "entenen" tots i que no cal explicar-lo. No ens adonem que Fuster és un gran escriptor i un gran pensador i que per tant, sí que cal aquest esforç.

P: Fuster era escèptic amb ell mateix?

X.S: A veure, ell és escèptic perquè desconfia de qualsevol dogmatisme; per a ell dogmàtica és una persona que està molt convençuda de les seues creences (religioses, morals, filosòfiques...). És important veure el diacronisme que et deia abans: Fuster era xiquet en la República, adolescent en la Guerra i jovenet en Franco; això vol dir que ell passa de tindre una educació en l'escola republicana mentre que en sa casa són carlins, a després tindre encara més exaltació republicana en el carrer mentre que son pare està tancat en la presó d'Alacant, a després son pare passa a ser alcalde de Sueca durant uns mesos, i ell és fill dels vencedors ... la seua experiència personal d'eixos canvis i eixos contrastos d'opinió entre gent conveçuda de tenir la raó (tant des del punt de vista del seu pare, com els dels mestres de l'escola republicana que estaven convençuts també de la seua raó).

Davant això, Fuster valora la Guerra i el desastre de la posguerra i ací el que passa és que tots eren uns "animals". A més a més, quan arriba a la Universitat es troba tota una sèrie de catedràtics que estaven convençuts de les seues veritats. Davant de tot això Fuster desenvolupa una manera de pensar que té en conter la diferència de punts de vista, però ho fa lentament. Fuster va ser xiquet, es va desenvolupar poc a poc i també li va costar desfer-se de idees preconcebudes i es posa en contra de qualsevol dogmatisme però no des d'un punt de vista puntual d'una mena de rabieta contra l'ordre establert

sinó que és una reacció a fons. En realitat tot va ser una merda: la República i el Franquisme. El referent d'ambdues és el dogmatisme. Com ens podem defensar d'açò? El dogmatisme creix de l'adhesió incondicional a les creences; l'escepticisme és el contrari: totes les creences són posades en dubte permanent.

Per a sotmetre a dubte les creences el que has de fer és **ser suspicax** però cap a les teues pròpies idees, ser suspicax primer en tu mateix. Amb aquest mecanisme, moltes creences cauran i també ho faran moltes d'aquelles compartides amb la societat, per tant tu intel·lectualment aniràs triant. I en les que conserves? En aquestes et permetran admetre les discussions amb un altre que tinga raó o que encara que no la tinga, siga interessant escoltar-la i t'adones que totes les teues creences poden ser millorades i refutades (racionalisme crític de Popper).

P: Aquestes coses no creus que són interessants per a donar-les a conèixer?

X.S: No sols aquestes. Moltes coses que va fer Fuster. Ell era molt intel·ligent i va tocar molts aspectes. Per exemple, si agafem els estudis de Fuster d'història de la literatura (els que fa sobre Sant Vicent Ferrer o Isabel de Villena), tot això és boníssim. Com que estudià molt bé i era intel·ligent va poder treballar en diferents aspectes.

Així i tot, el seu escepticisme és una de les coses que paga la pena estudiar, així com els estudis d'història social de la llengua, no sols pel contingut sinó pel seu estil d'exposició, que és brillant. El problema d'exportar Fuster és que en el pensament més desconnectat de l'actualitat, en els llibres, tal i com els dissenya ell, van juntes amb altres coses. Ell dissenya els llibres per a lectors catalans i provocava un efecte de diversió a base de la diversitat; de fet tu als llibres de Fuster, saltes d'un tema a d'altre, i moltes vegades els temes són d'interés local o nacional. Llevat del *Descrèdit de la*

realitat que és un llibre sobre un tema i és un llibre pensat i fet com a tal de dalt a baix (també *Nosaltres els valencians* i *País Valencià*) la resta dels llibres de Fuster estan fets a trossos. La resta són reculls: el *Diari*, *Sagitari*, *Diccionari per a ociosos*, *L'home mesura de totes les coses*...són reculls d'escrits més breus.

El Diccionari per a ociosos s'ha traduït a l'italià i a l'anglès i no ha tingut cap èxit, la raó potser estiga en el fet que no era el llibre més adient per traduir-lo encara tot i que té alguns aspectes d'interès general (com per exemple quan tracta el tema de l'oci, el progrés... en definitiva, el Fuster més pensador, més filòsof). Tenia aspectes que als lectors europeus no els cridava massa l'atenció. Jo crec que el que s'hauria de fer per exportar Fuster seria fer una ANTOLOGIA.

P: Creus que la gent sap realment qui era Fuster?

X.S: Al Principat i a Mallorca, Fuster no es coneix. El coneix la gent de més prop. A València almenys, se'l coneix encara que siga, pel nom.

P: Tu creus? Jo pense que a Catalunya sí que el coneixen.

X.S: Sí, però quin segment d'edat? Fuster escriu als diaris de Barcelona fins avançats els 80, a *La Vanguardia*, i per tant, mentre escriu ací, és com Quim Monzó, qui no el coneix? El coneixen perquè escriu a *La Vanguardia*. De la mateixa manera, Fuster, de tant en tant escrivia allí, li feren també alguna entrevista a la televisió de Catalunya, també al *Correo catalán*...

A finals dels anys 60, Fuster té realment molta força en la comunitat de parla catalana. Ací té molta força. El nacionalisme ací el monta una persona (això és molt gran). Si has de buscar un cas comparable, no el trobaràs en tota Europa. En altres indrets el monten un partit polític... però ací ho fa una persona que damunt no tenia voluntat de deixar res

sinó que simplement, Fuster, a gent que volia treballar, li comentava coses interessants que es podien fer (quasi totes aquestes coses eren culturals). Fuster és un intel·lectual que té l'atractiu suficient com per a moure tanta gent. Has de tenir en compte que fins els 80 encara passaven polítics per casa Fuster, per a res, per enganyar (no a Fuster, sinó als seguidors de Fuster). El cas que més es pot comparar amb Fuster és Eugeni d'Ors amb el fet de mostrar el català com a llengua de cultura i també per a qualsevol cosa. La seua influència, per tant, va ser brutal; el mateix passa amb Fuster. Ell escriu en un munt de diaris, amb una postura clarament antifranquista però amb una intel·ligència a l'hora d'escriure que li permet que la censura no li talle massa. Té una postura liberal, catalanista i damunt introdueix la idea del pancatalanisme. La diferència entre Ors i Fuster és que Ors era un intel·lectual institucionalitzat (Ors cobrava, Fuster no ho va fer mai, ell vivia del que escrivia diàriament). Fuster **no era un intel·lectual acostat al poder** sinó que era un intel·lectual CONTRA el poder, i a més a més, amb molta influència.

D- **BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA**

1) Articles

-BALLESTER, J.: "Les ulleres de J.F", *Joan Fuster. 10 anys deprés*, Barcelona, 2002, pp. 9-20. Retrat literari de Joan Fuster.

- BELTRAN, A: "Fuster, una incitació vigent", *Tres lectures de Joan Fuster*. Sueca, 1995, pp. 9-18.

- BELTRAN, A: "Fuster volàtil?", *L'Espill*, 2a època, núm. 10. València, 2002, pp.86-91.

- BURGUERA, F.de P:"Fuster indefugible", *Fuster entre nosaltres*. València, 1993, pp.241-245.

- DURAN, E: "Les perplexitats de Joan Fuster", *Caplletra*, 24,1998, pp. 117-124.

- HUGUET, J.: "La força de la paraula en Joan Fuster", *Fuster entre nosaltres*. València, 1993, pp.195-197.

- IBORRA, J.: "Joan Fuster: política i pedagogia", *Fuster entre nosaltres*. València, 1993, pp.37-40.

- FLUIXÀ, J.A.: "¿Fuster, irrepètible?", *Tres lectures de Joan Fuster*. Sueca, 1995, pp, 19-25.

2) Llibres

- **Ballester, Josep** (2009) *L'agitació de l'escriptura*, Perifèric Edicions.
- **Blasco Estellés, Júlia** (2002) *Joan Fuster: Converses filosòfiques*, Edicions 3 i 4
- **Crespo, Isidre** (1999) *Raons i Paraules. Joan Fuster, Clàssics catalans*.
- **Fuster, Joan** (2010) *Discordances*?, Bromera.
- **Fuster, Joan** (1993) *Ser Joan Fuster* Bromera.
- **Iborra, Josep** (1982) *Fuster portàtil*, Editorial Tres i Quatre.
- **Mollà, Toni** (1992) *Converses inacabades*, Tàndem.

